

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Факультет харчових технологій та управління якістю продукції АПК

ПОГОДЖЕНО
Декан факультету
харчових технологій та управління
якістю продукції АПК
Л.В. Баль-Прилипка
«__» _____ 2025 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри
кафедри технології м'ясних,
рибних та морепродуктів
О.А. Савченко
«__» _____ 2025 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему: «Вплив фітопрепаратів на формування якості ферментованих
продуктів з м'яса птиці»

Спеціальність 181 «Харчові технології»

Освітня програма «Технології зберігання, консервування та переробки
м'яса»

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Гарант освітньої програми

д. т. н., професор _____ Лариса БАЛЬ-ПРИЛИПКО

Керівник магістерської роботи

к.т.н., доцент _____ Оксана ШТОНДА

Виконала

_____ Вікторія КРЮКОВА

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Факультет харчових технологій та управління якістю продукції АПК

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри технології
м'ясних, рибних та морепродуктів

Наталія ГОЛЕМБОВСЬКА

« _____ » _____ 2025 р.

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТЦІ

Крюковій Вікторії Едуардівні

Спеціальність 181 «Харчові технології»

Освітня програма «Технології зберігання, консервування та переробки м'яса»

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Тема магістерської роботи «**Вплив фітопрепаратів на формування якості ферментованих продуктів з м'яса птиці**», затверджена наказом ректора НУБіП України від «25» листопада 2024 р.

Термін здачі студентом завершеної роботи на кафедру – «1» грудня 2025 р.

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи:

вид продукту – ферментовані ковбаски з м'яса птиці; сировина – куряче філе, куряче м'ясо стегна без кісток та шкіри, пряно-ароматична суміш, ефірні олії шавлії та розмарину; лабораторні прилади та обладнання; хімічні реактиви.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

аналіз наукових джерел щодо використання фітопрепаратів у переробці м'яса птиці; розроблення рецептури ферментованих ковбасок із м'яса птиці з додаванням ефірних олій розмарину та шавлії; визначення впливу фітопрепаратів на мікробіологічні показники ферментованих виробів під час зберігання; проведення сенсорної оцінки та фізико-хімічних дослідів; висновки

Перелік ілюстрованого матеріалу (таблиці, схеми, графіки тощо):

таблиці, рисунки, графіки

Дата видачі завдання «12» лютого 2025 р.

Керівник магістерської роботи _____ Оксана ШТОНДА

Завдання прийняла до виконання _____ Вікторія КРЮКОВА

РЕФЕРАТ

Магістерська кваліфікаційна робота на тему: «Вплив фітопрепаратів на формування якості ферментованих продуктів з м'яса птиці».

Обсяг роботи становить 77 сторінок, містить 20 таблиць, 16 рисунків, 1 додаток, використано 68 джерел літератури.

Метою роботи є дослідження впливу ефірних олій шавлії та розмарину на формування якості ферментованих ковбасок із м'яса птиці, визначення їх оптимальних доз та оцінка можливості застосування фітопрепаратів у технології ферментованих м'ясних виробів.

Об'єктом дослідження є ферментовані продукти з м'яса птиці, отримані із застосуванням фітопрепаратів.

Предмет дослідження — вплив ефірних олій шавлії та розмарину на фізико-хімічні, мікробіологічні та органолептичні показники ферментованих продуктів.

У першому розділі наведено аналіз наукових джерел щодо використання фітопрепаратів у технології м'ясних виробів, охарактеризовано їх біологічно активні компоненти, механізми антиоксидантної та антимікробної дії, а також сучасні тенденції застосування рослинних екстрактів у ферментованих продуктах із м'яса птиці.

У другому розділі подано матеріали та методи дослідження: описано сировину (куряче філе та м'ясо стегна), пряно-ароматичні компоненти, методи підготовки фітопрепаратів та план експериментальних варіантів. Наведено параметри ферментації, сушіння та коптіння, а також методики визначення фізико-хімічних (вологість, білок, жир, зола), мікробіологічних та органолептичних показників згідно з ДСТУ.

У третьому розділі представлено результати виготовлення дослідних зразків ферментованих ковбасок, технологічну схему їх виробництва, динаміку змін фізико-хімічних, сенсорних та мікробіологічних показників залежно від концентрації ефірних олій.

У четвертому розділі наведено заходи з охорони праці та безпечних умов виробництва, включаючи вимоги до роботи з м'ясною сировиною, обладнанням, дезінфекцією, вентиляцією та попередженням професійних ризиків.

У п'ятому розділі проведено техніко-економічну оцінку виробництва ферментованих ковбасок із застосуванням фітопрепаратів, розраховано собівартість, економічну ефективність та визначено доцільність використання натуральних екстрактів у промислових масштабах.

Ключові слова: фітопрепарати, ефірні олії, шавлія, розмарин, м'ясо птиці, ферментовані ковбаски, якість, антиоксиданти, технологічний процес.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ВИКОРИСТАННЯ ФІТОПРЕПАРАТІВ У ТЕХНОЛОГІЇ М'ЯСНИХ ПРОДУКТІВ	9
1.1. Біологічна дія та склад фітопрепаратів.....	9
1.2. Сучасний стан використання фітопрепаратів у технології м'ясних виробів	14
1.3. Ферментація м'ясних продуктів і фактори, що впливають на якість .	19
Висновки до розділу 1	23
РОЗДІЛ 2. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ	25
2.1. Об'єкт і предмет дослідження	25
2.2. Матеріали та методи дослідження	27
Висновки до розділу 2	30
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ.....	32
3.1. Технологічна схема виготовлення дослідних зразків ферментованих ковбасок з м'яса птиці	32
3.2. Формування дослідних зразків	34
3.3. Результати фізико-хімічних досліджень	36
3.4. Сенсорна оцінка ферментованих продуктів з м'яса птиці	40
3.5. Зміна мікробіологічних показників сирого-в'ялених продуктів під час зберігання	45
Висновки до розділу 3	54
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У ВИРОБНИЦТВІ ФЕРМЕНТОВАНИХ ПРОДУКТІВ З М'ЯСА ПТИЦІ	56
4.1. Загальні вимоги охорони праці	56
4.2. Небезпечні та шкідливі виробничі фактори у виробництві ферментованих продуктів з м'яса птиці	56
4.3. Заходи безпеки під час роботи з м'ясною сировиною та технологічним обладнанням	57
4.4. Пожежна та екологічна безпека.....	58
4.5. Виробнича санітарія та гігієна персоналу.....	58
4.6. Охорона навколишнього середовища та утилізація відходів	59
РОЗДІЛ 5. ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ	

НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ.....	60
5.1. Розрахунок собівартості виробництва ферментованих ковбасок.....	60
5.2. Розрахунок рентабельності виробництва ферментованих ковбасок з м'яса птиці.....	61
Висновки за розділом.....	63
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	67
ДОДАТКИ	73

ВСТУП

Розвиток харчової промисловості України потребує впровадження інноваційних технологій, спрямованих на підвищення якості, безпечності та біологічної цінності продуктів тваринного походження. Особливу увагу нині приділяють ферментованим продуктам із м'яса птиці, які мають високу харчову та смакову цінність, проте їх якість значною мірою залежить від мікробіологічних процесів та умов переробки. Важливим напрямом удосконалення технології ферментованих м'ясних виробів є використання природних компонентів, зокрема фітопрепаратів, які містять біологічно активні речовини, антиоксиданти та природні консерванти.

Актуальність теми зумовлена необхідністю пошуку природних альтернатив синтетичним антиоксидантам та консервантам, що дозволяє підвищити безпечність, органолептичні властивості й термін зберігання м'ясних продуктів. Використання фітопрепаратів у технології ферментованих продуктів з м'яса птиці відкриває перспективи створення функціональних продуктів із покращеними споживними характеристиками та мінімальним ризиком для здоров'я людини.

Метою роботи є дослідження впливу фітопрепаратів на формування якості ферментованих продуктів з м'яса птиці.

Для досягнення мети було поставлено такі завдання дослідження:

1. провести аналіз наукових джерел щодо використання фітопрепаратів у технології м'ясних виробів;
2. визначити основні закономірності біохімічних і мікробіологічних процесів під час ферментації м'яса птиці;
3. дослідити вплив різних видів і доз фітопрепаратів на фізико-хімічні, мікробіологічні та органолептичні показники продуктів;
4. оцінити збереження якості та стабільність ферментованих продуктів під час зберігання;
5. розрахувати економічну ефективність.

Об'єктом дослідження є технологічний процес виробництва ферментованих продуктів з м'яса птиці.

Предметом дослідження є ефірні олії шавлії та розмарину, їхній вплив на фізико-хімічні, мікробіологічні та органолептичні показники ферментованих виробів з м'яса птиці.

Методи дослідження включають комплекс фізико-хімічних, мікробіологічних та органолептичних аналізів, що проводилися у лабораторії Національного університету біоресурсів і природокористування України. Для статистичної обробки результатів застосовували методи математичного аналізу та комп'ютерну обробку даних.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у встановленні впливу окремих фітопрепаратів на інтенсивність ферментаційних процесів у м'ясі птиці, формування структурно-механічних характеристик і показників якості готових продуктів.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання отриманих результатів при розробці технологій функціональних м'ясних виробів із підвищеним вмістом біологічно активних речовин, а також для розширення асортименту натуральних продуктів без синтетичних домішок.

Структура та обсяг роботи. Магістерська кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота викладена на 77 сторінках, містить 20 таблиць, 16 рисунків і 1 додаток.

РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ВИКОРИСТАННЯ ФІТОПРЕПАРАТІВ У ТЕХНОЛОГІЇ М'ЯСНИХ ПРОДУКТІВ

1.1. Біологічна дія та склад фітопрепаратів

Фітопрепарати рослинного походження становлять собою комплекс біологічно активних речовин, отриманих із лікарських, пряно-ароматичних та технічних рослин. Основними компонентами таких препаратів є фенольні сполуки, флавоноїди, ефірні олії, терпенові сполуки, органічні кислоти, вітаміни, алкалоїди та поліфеноли, які визначають їх антиоксидантні, антимікробні, протизапальні та консервувальні властивості.

У харчовій промисловості фітопрепарати розглядаються як природна альтернатива синтетичним антиоксидантам, зокрема бутильованому гідроксіанізолу (ВНА) і бутильованому гідрокситолуолу (ВНТ), застосування яких обмежується через потенційну токсичність. Біологічно активні речовини рослин, особливо фенольні сполуки, мають здатність зв'язувати вільні радикали, запобігаючи окисненню ліпідів і білків у м'ясній сировині. Така дія зумовлена наявністю гідроксильних груп, які легко віддають атоми водню, нейтралізуючи радикали, що утворюються в процесі зберігання та теплової обробки м'яса.

Використання фітопрепаратів у технології м'ясних продуктів дає змогу не лише покращити мікробіологічну стабільність та органолептичні властивості виробів, а й підвищити їх біологічну цінність за рахунок наявності природних антиоксидантів, вітамінів С, Е та каротиноїдів. Наукові дослідження свідчать, що введення екстрактів розмарину, шавлії, гвоздики, зеленого чаю, розторопші, часнику чи імбиру сприяє гальмуванню процесів автоокиснення ліпідів і протеїнів, що, у свою чергу, покращує стійкість продуктів під час зберігання. Основні біологічно активні речовини, що входять до складу найпоширеніших фітопрепаратів рослинного походження

та їх функціональне призначення у технології м'ясних продуктів, наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Біологічно активні компоненти фітопрепаратів та їх технологічна дія

№ з/п	Назва фітопрепарату (рослини)	Основні біологічно активні речовини	Технологічна дія у м'ясних продуктах
1	Розмарин (<i>Rosmarinus officinalis</i>)	Фенольні кислоти, карнозол, карнозова кислота	Антиоксидантна, ароматизувальна, стабілізація кольору
2	Шавлія лікарська (<i>Salvia officinalis</i>)	Флавоноїди, ефірні олії, терпеноїди	Антимікробна, протиокисна, консервувальна
3	Часник (<i>Allium sativum</i>)	Аліцин, сірковмісні сполуки	Антибактеріальна, антимікробна, консервувальна
4	Зелений чай (<i>Camellia sinensis</i>)	Катехіни, поліфеноли	Інгібування перекисного окиснення ліпідів, антиоксидантна
5	Гвоздика (<i>Syzygium aromaticum</i>)	Евгенол, фенольні сполуки	Антимікробна, стабілізація кольору і смаку
6	Базилік (<i>Ocimum basilicum</i>)	Евгенол, ліналоол, фенольні сполуки	Підсилює аромат, пригнічує ріст бактерій, зменшує окислення жирів
7	М'ята перцева (<i>Mentha piperita</i>)	Ментол, ментон, флавоноїди	Охолоджувальний ефект, ароматична стабільність, пригнічує мікрофлору
8	Комбінований фітопрепарат (шавлія + розмарин)	Комплекс фенольних сполук і терпеноїдів	Синергічна дія: підсилення антиоксидантних властивостей, стабілізація міжм'язового жиру

Рис. 1.1 - Ефірна олія розмарину

Рис. 1.2 - Ефірна олія шавлії

Рис. 1.3 - Часник сушений

Рис 1.4 - Екстракт зеленого чаю

Рис. 1.5 - Гвоздика

Рис. 1.6 - Базилік сушений

Рис. 1.7 - Екстракт м'яти

Екстракти й ефірна олія розмарину вважаються «класичними» натуральними антиоксидантами для м'ясопродуктів. Їхня дія зумовлена фенольними сполуками (карнозол, карнозова кислота, катехіни тощо), які перехоплюють вільні радикали ліпідів і хелатують іони перехідних металів, завдяки чому сповільнюється прогіркання і краще утримується природний колір м'яса. У літературі наведено також опис складу й допоміжних речовин екстракту розмарину та підкреслено широкий спектр його харчового застосування; окремо відзначається, що виробники використовують як очищені екстракти, так і подрібнену рослинну сировину залежно від мети (аромат/антиоксидант). Для наших завдань розмарин є ключовим саме як стабілізатор ліпідної фази та носій характерного приємного аромату ферментованих виробів з птиці.

Шавлія містить терпеноїди, урсолову кислоту, флавоноїди й камфору — поєднання сполук, яке забезпечує одночасно антиоксидантну та виражену антимікробну дію. Для ферментованих продуктів це важливо з двох причин: по-перше, шавлія гальмує окисні процеси в міжм'язовому жирі «червоного» м'яса птиці (ніжки, стегова частина), а по-друге, пригнічує небажану мікрофлору, не заважаючи роботі молочнокислих бактерій. У літературі, що стосується композиційних добавок для ферментованих ковбас, показано позитивний вплив ефірних олій на перебіг ферментації та формування сенсорних властивостей (колір/аромат), що збігається з нашими цілями. У подальших експериментальних дослідженнях шавлія розглядатиметься у

поєднанні з розмарином як основний об'єкт оцінки впливу на якість ферментованих продуктів.

Фітопрепарати розмарину й шавлії можна використовувати двома шляхами: (1) усередину системи — у фарш (або на поверхню шматків м'яса перед ферментацією), і (2) зовнішньо — у складі маринаду/обприскування перед сушінням. Поєднання цих підходів підсилює захист ліпідної фази, сприяє стабілізації кольору та аромату і зменшує навантаження на синтетичні консерванти. В оглядах і дисертаційних дослідженнях наголошено також на синергії природних антиоксидантів з іншими компонентами рецептури (волокна, білкові системи), що може бути корисним у варіантах із підвищеною дегідратацією (кабаноси, джерки).

У подальшій частині роботи розглянемо практику застосування зазначених фітопрепаратів у ферментованих виробках із м'яса птиці, а також їхню взаємодію зі стартовими культурами.

Флавоноїди, що входять до складу більшості фітопрепаратів, чинять виражену протимікробну дію щодо широкого спектра мікроорганізмів, включаючи бактерії роду *Staphylococcus*, *Bacillus*, *Listeria* та *Escherichia*. Вони здатні порушувати проникність клітинних мембран, що призводить до пригнічення росту мікрофлори, відповідальної за псування м'ясної сировини. Крім того, такі речовини позитивно впливають на колір, аромат і консистенцію готової продукції, стабілізуючи пігментні сполуки міоглобіну.

Окрім зазначених рослин, у технології ферментованих м'ясних продуктів доцільно використовувати й інші ефірні олії пряноароматичних рослин: чебрецю, чаберу, лаванди, фенхелю, полину лимонного та коріандру. Їх основними біологічно активними речовинами є тимол, карвакрол, ліналоол та анетол, які забезпечують виражену антиоксидантну та антимікробну дію. Використання таких композицій у поєднанні з шавлією і розмарином сприяє гальмуванню процесів ліпідного окиснення, стабілізації кольору та покращенню ароматичних властивостей готової продукції.

За результатами досліджень українських учених, фітопрепарати на основі екстрактів лікарських рослин — зокрема розмарину, ехінацеї, календули, часнику, аронії, обліпихи — демонструють високу ефективність при використанні у технології м'яса птиці. Їх дія полягає у зміцненні природної антиоксидантної системи сировини, покращенні структури білкових комплексів і збереженні сенсорних характеристик готових виробів.

Таким чином, застосування фітопрепаратів у технології м'ясних виробів має подвійний ефект: з одного боку — підвищення безпеки та продовження терміну зберігання, з іншого — збагачення продуктів природними біологічно активними речовинами, що формують додаткову функціональну цінність харчової продукції. Ці властивості роблять фітопрепарати перспективним напрямом розвитку інноваційних технологій у галузі м'ясопереробки.

1.2. Сучасний стан використання фітопрепаратів у технології м'ясних виробів

Використання фітопрепаратів у технології м'ясних продуктів, зокрема ферментованих виробів із м'яса птиці, сьогодні є одним із найперспективніших напрямів підвищення якості та безпеки харчової продукції. Проблема застосування природних фітопрепаратів у технології м'ясних виробів виникла через зростаючу мікробіологічну забрудненість сировини та готової продукції, а також через інтенсифікацію виробничих процесів. У м'ясі птиці особливо швидко розвивається мікрофлора, що призводить до погіршення кольору, утворення неприємного запаху і прискорення окисних процесів. Традиційні методи консервування (соління, нітриткування, термообробка) не завжди забезпечують належну стабільність якості, а надмірне використання синтетичних антиоксидантів і консервантів обмежується вимогами безпеки харчових продуктів.

Саме тому останнім часом підвищений інтерес викликає застосування ефірних олій і екстрактів пряно-ароматичних рослин, які поєднують природну антиоксидантну, антимікробну й ароматизувальну дію. На відміну від синтетичних речовин, ефірні олії не тільки пригнічують розвиток патогенної та умовно-патогенної мікрофлори, а й сприяють формуванню характерного смаку та запаху ферментованих продуктів. Водночас питання оптимальної концентрації й способу внесення фітопрепаратів залишається відкритим, оскільки надлишок ефірних олій може змінювати органолептичні властивості і пригнічувати дію стартових культур.

У сучасних дослідженнях увага приділяється не лише антиоксидантним властивостям рослинних екстрактів, але й їхньому впливу на мікробіологічну стабільність, органолептичні показники та тривалість зберігання м'ясних виробів.

Серед нових напрямів розвитку галузі особливу увагу привертають ферментовані продукти з м'яса птиці — філе, ніжки, а також нові види снекової продукції, такі як курячі джерки та кабаноси. Ці вироби поєднують традиційні процеси дозрівання з сучасними технологіями контролю ферментації, що дозволяє отримати продукти високої харчової та біологічної цінності.

В останні роки в Україні та за кордоном активно розвивається напрям створення ферментованих продуктів на основі м'яса птиці. Такі вироби поєднують традиційні процеси дозрівання з контрольованою ферментацією, що забезпечує формування стабільного кольору, аромату й консистенції без використання синтетичних антиоксидантів.

Згідно з результатами праць українських і зарубіжних учених, фітопрепарати розглядаються як природні функціональні добавки, що здатні замінити частину традиційних хімічних консервантів і стабілізаторів. За даними останніх досліджень, фітопрепарати все частіше застосовують у технологіях м'ясних виробів функціонального призначення. Це пов'язано з їх здатністю знижувати інтенсивність перекисного окиснення ліпідів та

уповільнювати мікробіологічне псування продукції. Використання екстрактів рослин дозволяє підвищити стабільність кольору, ароматичний ефект і термін зберігання готових виробів. Найбільш ефективними вважаються екстракти розмарину, шавлії, гвоздики, часнику, розторопші, зеленого чаю, виноградних кісточок і кропиви. Ці компоненти містять велику кількість фенольних сполук, що запобігають окисненню жирів і білків, сприяють збереженню кольору, аромату та смаку м'яса.

Важливим напрямом є застосування фітопрепаратів у технології ферментованих продуктів з м'яса птиці, де поєднуються процеси дозрівання, дії стартових культур і біохімічних перетворень білкових структур. Дослідження Войцехівської Л. І. показали, що додавання екстрактів рослин до м'ясної сировини перед ферментацією сприяє зниженню рівня перекисного окиснення ліпідів, покращенню консистенції та смакових характеристик готових продуктів. Подібні результати отримали й інші автори, які відзначають, що використання екстрактів розмарину або шавлії забезпечує пролонговану антиоксидантну дію протягом усього терміну зберігання. На основі аналізу літературних джерел узагальнено дані щодо ферментованих продуктів із м'яса птиці з використанням фітопрепаратів (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Характеристика ферментованих продуктів із м'яса птиці за даними літератури

№ з/п	Назва продукту	Основна сировина	Вид фітопрепарату / стартерної культури	Характеристика готового продукту
1	Ферментовані курячі ковбаски	Куряче філе	Екстракт розмарину + <i>Lactobacillus plantarum</i>	Покращена стійкість кольору, зменшення окиснення ліпідів
2	Паштет із індички ферментований	Печінка індички	Екстракти шавлії та часнику	Зростання антиоксидантної активності на 15 %

Продовження таблиці 1.2

3	Ферментоване куряче філе	М'ясо курки	Зелений чай, <i>Lactobacillus casei</i>	Покращення смаку та біологічної цінності продукту
4	Курячі джерки	Куряче філе	Композиція ефірних олій шавлії, розмарину та базиліку	Зниження інтенсивності окиснення жирів, покращення аромату й кольору
5	Кабаноси з курятини	М'ясо стегнової частини птиці	Олія базиліку + екстракт розмарину + <i>L. plantarum</i>	Посилення аромату, стабілізація кольору, подовження терміну зберігання
6	Ферментоване змішане м'ясо (філе + ніжки)	Біле й червоне м'ясо птиці	Комплекс шавлії, розмарину, базиліку	Синергічна дія антиоксидантів, стабілізація міжм'язового жиру, покращення консистенції

У ферментованих продуктах важливою складовою технологічного процесу є взаємодія фітопрепаратів і стартових культур. Стартові культури (*Lactobacillus plantarum*, *L. sakei*, *Pediococcus pentosaceus*, *Staphylococcus carnosus*) забезпечують стабільне зниження рН, формування аромату й кольору, а фітопрепарати (шавлія, розмарин, базилік) діють як природні антиоксиданти й антимікробні агенти. Поєднання цих компонентів дозволяє зменшити використання синтетичних консервантів, підвищити мікробіологічну стабільність і поліпшити органолептичні властивості продуктів.

Отримані результати літературного аналізу свідчать, що найбільший практичний ефект спостерігається при комбінованому використанні фітопрепаратів розмарину, шавлії та базиліку, як безпосередньо у м'ясну систему, так і зовні - у складі маринаду чи покриття.

Як видно з наведених даних, застосування фітопрепаратів у поєднанні зі стартовими культурами сприяє формуванню стабільного кольору,

приємного аромату, зниженню інтенсивності окисних процесів і подовженню терміну зберігання. Особливо ефективними виявилися ефірні олії шавлії, розмарину та базиліку, які діють не лише на м'язову тканину, а й на міжм'язовий жир, запобігаючи його окисненню.

Крім того, встановлено, що введення фітопрепаратів у рецептуру м'ясних фаршів сприяє зниженню кількості мезофільних аеробних і факультативно-анаеробних мікроорганізмів. Це підтверджує їхню природну антимікробну активність, що є надзвичайно важливою властивістю при виробництві продуктів із тривалим терміном дозрівання. Антибактеріальний ефект переважно зумовлений наявністю ефірних олій і фенольних сполук, здатних порушувати клітинні мембрани мікроорганізмів і гальмувати їхній розвиток.

Деякі дослідники підкреслюють також позитивний вплив фітопрепаратів на збереження кольору ферментованих м'ясних продуктів. Фенольні антиоксиданти стабілізують пігмент міоглобіну, що запобігає утворенню небажаних бурих відтінків під час зберігання. Введення фітопрепаратів у процесі ферментації підвищує інтенсивність забарвлення, аромат і загальну привабливість готової продукції.

У технологічному аспекті перспективним вважається комбіноване використання фітопрепаратів і молочнокислих культур, що забезпечує одночасну антиоксидантну, консервувальну та ферментативну дію. Такий підхід дозволяє не тільки покращити органолептичні властивості, але й зменшити кількість солі та нітритів у рецептурі, що відповідає сучасним вимогам до виробництва здорових харчових продуктів.

Варто підкреслити, що фітопрепарати впливають не лише на білкові структури, а й на міжм'язовий жир у «червоному» м'ясі птиці, запобігаючи його окисненню та погіршенню кольору під час зберігання. Це особливо важливо для продуктів типу кабаносів і джерків, які зазнають значної дегідратації.

Таким чином, узагальнення результатів наукових праць свідчить про те, що фітопрепарати є ефективним інструментом оптимізації технології виробництва ферментованих м'ясних продуктів, зокрема з м'яса птиці. Вони забезпечують комплексний вплив на показники якості, безпечності й стабільності, а також відкривають перспективи створення функціональних харчових продуктів із підвищеною біологічною цінністю.

1.3. Ферментація м'ясних продуктів і фактори, що впливають на якість

У цьому розділі розглянуто технологічні чинники, які визначають перебіг процесів ферментації м'яса птиці, а також вплив фітопрепаратів (шавлії, розмарину, базиліку) на стабільність і якість готових виробів.

Ферментація є одним із найдавніших і водночас найефективніших способів збереження м'ясних продуктів. Вона ґрунтується на діяльності мікроорганізмів, переважно молочнокислих бактерій, які забезпечують біохімічні процеси, що формують характерні органолептичні властивості — аромат, колір, консистенцію і смак готових виробів. Під час ферментації відбувається накопичення органічних кислот, спиртів, ефірів, а також зниження рН середовища, що запобігає розвитку патогенної мікрофлори та подовжує термін зберігання продукції.

М'ясо птиці має відносно високу вологість та нижчий вміст міоглобіну, що зумовлює блідіший колір і більшу схильність до мікробіологічного псування. Під час ферментації важливо забезпечити контрольоване зниження активності води та підтримання оптимальної температури (18–24 °C), щоб запобігти надмірному розвитку мікрофлори. Для продуктів типу кабаносів або курячих джерків характерні процеси глибокої дегідратації, які підсилюють потребу у використанні природних антиоксидантів і фітопрепаратів для стабілізації кольору та аромату.

Одним із головних чинників, що визначають якість ферментованих м'ясних продуктів, є вибір стартових культур. Для виробництва м'ясних ферментованих продуктів найчастіше застосовують бактерії родів *Lactobacillus*, *Pediococcus*, *Staphylococcus* та *Micrococcus*. Вони регулюють інтенсивність кислотонакопичення, беруть участь у відновленні нітратів, стабілізації кольору та формуванні ароматичних речовин. Додаткове використання фітопрепаратів у таких системах створює синергічний ефект, підсилюючи дію мікроорганізмів завдяки наявності в рослинних екстрактах антиоксидантів і фенольних сполук.

Стартові культури — це спеціально відібрані штами молочнокислих бактерій (*Lactobacillus plantarum*, *Pediococcus pentosaceus*, *Staphylococcus carnosus*), що забезпечують контрольоване дозрівання. Вони пригнічують розвиток патогенної мікрофлори, знижують рН до 5,0–4,8 і сприяють утворенню органічних кислот та ароматичних сполук. Фітопрепарати, введені у складі маринадів або безпосередньо у м'ясну систему, діють синергічно: фенольні сполуки розмарину стабілізують колір, а терпеноїди шавлії зменшують активність ліпоксигенази, запобігаючи окисненню жирів. Це дозволяє зменшити дозу солі та нітритів без втрати стабільності процесу.

Під час ферментації в м'ясі паралельно відбуваються два ключові біохімічні процеси — протеоліз (розщеплення білків до пептидів та амінокислот) і ліполіз (вивільнення вільних жирних кислот), продукти яких беруть участь у формуванні характерного смаку й аромату. Фітопрепарати допомагають оптимізувати ці процеси, стабілізуючи білкову та жирову фази і запобігаючи накопиченню небажаних метаболітів, що може негативно впливати на смакові та ароматичні властивості готового виробу.

Температурний режим, тривалість ферментації та вологість середовища також суттєво впливають на перебіг мікробіологічних і ферментативних процесів. Занадто висока температура може спричинити надмірне підкислення і втрату соковитості продукту, тоді як занижена — уповільнює

дозрівання. Оптимальною для більшості видів ферментованих м'ясних виробів вважається температура 20–25 °С при відносній вологості 80–90 %. Для наочності основні технологічні параметри, що визначають якість ферментованих виробів із м'яса птиці, наведено в таблиці 1.3. Ці параметри визначають не лише швидкість ферментації, але й мікробіологічну стабільність та органолептичні характеристики готових виробів.

Таблиця 1.3 – Вплив основних технологічних факторів на якість ферментованих виробів із м'яса птиці

№ з/п	Технологічний фактор	Оптимальні параметри	Вплив на якість продукції
1	Температура ферментації	20–25 °С	Забезпечує активність молочнокислих бактерій, формування кислотності
2	Відносна вологість	80–90 %	Підтримує дозрівання, запобігає пересушуванню
3	Тривалість ферментації	24–72 год	Визначає ступінь кислотонакопичення
4	Стартові культури	<i>Lactobacillus plantarum</i> , <i>Pediococcus pentosaceus</i> , <i>Staphylococcus carnosus</i>	Сприяють зниженню рН, формуванню аромату та кольору
5	Фітопрепарати (шавлія, розмарин, базилік)	0,05–0,2 % до маси сировини	Антиоксидантна та антимікробна дія, стабілізація міжм'язового жиру
6	Рівень рН після ферментації	4,8–5,3	Показник готовності, мікробіологічної безпеки і смаку
7	Активність води (aw)	≤ 0,90	Зменшує ризик розвитку патогенної мікрофлори

Дослідження показують, що ефірні олії шавлії, розмарину та базиліку зменшують кількість мезофільних аеробних мікроорганізмів у середньому у 10–100 разів (на 1–2 lg КУО/г), пригнічуючи розвиток *Staphylococcus aureus* і

Listeria monocytogenes. Такий ефект зумовлений порушенням цілісності клітинних мембран бактерій фенольними сполуками. Водночас стартові культури зберігають свою активність, оскільки толерантні до концентрацій ефірних олій, рекомендованих для харчових технологій.

Особливу роль у формуванні якості відіграють процеси протеолізу і ліполізу, які призводять до накопичення низькомолекулярних сполук — амінокислот, пептидів, вільних жирних кислот. Ці речовини є попередниками летких сполук, що формують характерний аромат ферментованого м'яса. У процесі ферментації також змінюється структура білкових комплексів, утворюються нові зв'язки між амінокислотами, що впливає на консистенцію та соковитість продукту.

Важливим фактором під час ферментації є окислювально-відновний потенціал середовища. Його стабілізація сприяє збереженню натурального кольору м'яса. Додавання фітопрепаратів, що містять поліфеноли, дозволяє регулювати цей потенціал, запобігаючи утворенню небажаних кольорових відтінків. Фітокомпоненти також гальмують активність окиснювальних ферментів, таких як ліпоксигеназа та пероксидаза, що додатково підвищує стабільність м'яса під час дозрівання та зберігання.

Дослідження останніх років свідчать, що використання рослинних екстрактів у процесі ферментації м'яса птиці позитивно впливає не лише на якість продукту, але й на його безпечність. Зокрема, спостерігається зниження утворення біогенних амінів і токсичних метаболітів, а також пригнічення росту умовно-патогенних мікроорганізмів. Це особливо актуально для продуктів тривалого зберігання, де стабільність мікробіоценозу має вирішальне значення.

Застосування фітопрепаратів у технології ферментованих продуктів з м'яса птиці дозволяє знизити інтенсивність перекисного окиснення ліпідів, стабілізувати колір та аромат, підвищити мікробіологічну безпечність і подовжити термін зберігання. Розмарин, шавлія та базилік діють комплексно

— як антиоксиданти, антимікробні агенти й ароматизатори, що формують характерний смаковий профіль продукту.

Поєднання цих компонентів зі стартовими культурами відповідає сучасним тенденціям «Clean Label» і розвитку функціональних харчових продуктів без синтетичних консервантів.

Таким чином, поєднання контрольованої ферментації з використанням фітопрепаратів (розмарину, шавлії, базилику) дає змогу отримати стабільний за якістю продукт із покращеними органолептичними показниками, підвищеною антиоксидантною активністю та природною мікробіологічною безпечністю. Ферментація є складним багатофакторним процесом, у якому взаємодіють фізико-хімічні, мікробіологічні та біохімічні перетворення. Використання фітопрепаратів у технології ферментованого м'яса птиці сприяє керованому перебігу цих процесів, формуванню стабільної структури, вираженого смаку, приємного аромату й підвищенню біологічної цінності готових виробів.

Висновки до розділу 1

У результаті проведеного аналітичного огляду встановлено, що використання фітопрепаратів у технології м'ясних виробів є перспективним напрямом підвищення якості та безпеності харчової продукції. Біологічно активні сполуки рослинного походження — фенольні кислоти, флавоноїди, ефірні олії та терпеноїди — зумовлюють виражену антиоксидантну, антимікробну та консервувальну дію, забезпечуючи стабільність кольору, смаку й аромату м'яса під час зберігання. Актуальність застосування природних фітопрепаратів зумовлена потребою зменшення хімічного навантаження на організм споживача та проблемою мікробіологічної забрудненості м'яса, що потребує використання безпечних натуральних антиоксидантів і консервантів.

Доведено, що ефірні олії розмарину, шавлії та базиліку проявляють синергічну дію завдяки комплексу фенольних сполук і терпенів, які нейтралізують вільні радикали, пригнічують ріст умовно-патогенної мікрофлори (*Staphylococcus aureus*, *Listeria monocytogenes*) і знижують кількість мезофільних аеробних мікроорганізмів на 1–2 lg КУО/г. Такі фітопрепарати можуть застосовуватись як у складі м'ясного фаршу, так і у вигляді маринадів для оброблення поверхні продукту, що підвищує ефективність їх дії.

Аналіз сучасних наукових робіт показав, що комбіноване використання фітопрепаратів розмарину, шавлії та базиліку зі стартовими культурами забезпечує високу стабільність кольору, аромату, покращення текстури та подовження терміну зберігання ферментованих виробів — кабаносів, курячих джерків і ферментованого м'яса шматкового типу [3, 10]. Це узгоджується із сучасною тенденцією виробництва продуктів за принципом «Clean Label» — без використання синтетичних антиоксидантів і консервантів.

Оптимальні технологічні параметри ферментації (температура 20–25 °С, вологість 80–90 %, рН 4,8–5,3) у поєднанні з використанням фітопрепаратів сприяють керованому перебігу протеолітичних і ліполітичних процесів, стабілізують білкову та жирову фази продукту, запобігають утворенню небажаних метаболітів і підвищують антиоксидантну активність готових виробів.

Таким чином, у першому розділі сформовано наукове підґрунтя для подальших експериментальних досліджень щодо впливу фітопрепаратів на процес ферментації м'яса птиці та визначення оптимальних умов їх застосування в технології ферментованих продуктів.

РОЗДІЛ 2. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

У цьому розділі наведено характеристику об'єктів, матеріалів, умов і методів проведення досліджень, спрямованих на вивчення впливу фітопрепаратів рослинного походження на формування якості ферментованих продуктів із м'яса птиці.

Дослідження проводяться відповідно до загальноприйнятих методик визначення фізико-хімічних, мікробіологічних та органолептичних показників харчових продуктів. Для експериментів використовують сировину м'ясної промисловості, фітопрепарати з лікарських та пряно-ароматичних рослин (розмарину, шавлії, часнику, зеленого чаю тощо), а також стартові культури молочнокислих бактерій, рекомендовані для ферментації м'ясних продуктів.

Під час досліджень визначено вплив видів і певної кількості фітопрепаратів на якісні показники готових виробів, стабільність продуктів у процесі зберігання, а також можливість покращення органолептичних характеристик ферментованих продуктів із м'яса птиці.

Результати експериментальних досліджень стали основою для подальшого наукового узагальнення та розроблення практичних рекомендацій щодо використання фітопрепаратів у технології м'ясних продуктів.

2.1. Об'єкт і предмет дослідження

Для забезпечення системності проведення експериментальних робіт було розроблено загальну схему досліджень, яка відображає послідовність етапів від аналізу наукових джерел до формування висновків та рекомендацій. Схема включає вибір фітопрепаратів (шавлії та розмарину), визначення їх впливу на якісні показники курячого філе та курячих кабаносів, розроблення технологічних підходів до їх застосування, а також оцінку якості готової продукції та її стабільності під час зберігання.

Рис. 2.1 – Схема проведення експериментальних досліджень

Як видно зі схеми, експериментальні дослідження включають декілька взаємопов'язаних етапів. Спочатку ми проаналізували наукові джерела, щоб зрозуміти, як саме ефірні олії шавлії та розмарину можуть впливати на м'ясні продукти. З літератури відомо, що ці олії мають антиоксидантні та антимікробні властивості, тобто можуть пригнічувати розвиток небажаної мікрофлори і сповільнювати окиснення жирів. Разом з тим, надмірна кількість олій може навпаки погіршувати смак і впливати на роботу стартових культур. Тому важливо було перевірити не просто факт дії фітопрепаратів, а їх рекомендовані дози і спосіб внесення.

Після теоретичного етапу ми перейшли до практичної частини. Дослідження проводили з ферментованими ковбасками з м'яса птиці (фаршевий продукт). Були сформовані контрольний зразок (без фітопрепаратів) та дослідні варіанти зі внесенням олії шавлії або розмарину у певних кількостях. Це дозволило порівняти, як саме кожна олія впливає на якість кінцевого продукту.

Далі було розроблено технологічні схеми обробки сировини. У ковбаски ефірні олії шавлії та розмарину вносили безпосередньо у фарш. Після цього продукти проходили ферментацію та дозрівання за визначених параметрів температури та вологості, щоб досягти стабільних показників якості.

Після отримання готової продукції оцінювали її мікробіологічні показники (кількість мікроорганізмів, наявність небажаної мікрофлори), фізико-хімічні властивості (рН, вологість, активність води), ступінь окиснення жирів, а також органолептичні властивості — зовнішній вигляд, запах, смак і консистенцію. Додатково проводили оцінку під час зберігання, щоб визначити, чи впливають фітопрепарати на тривалість збереження якості.

Зібрані результати дозволяють зробити висновки щодо доцільності використання ефірних олій шавлії та розмарину у виробництві ферментованих продуктів з м'яса птиці та визначити оптимальні умови їх внесення.

2.2. Матеріали та методи дослідження

Матеріали та експериментальні дослідження проводили у лабораторіях кафедри технології м'ясних, рибних та морепродуктів Національного університету біоресурсів і природокористування України.

У якості сировини використовували куряче філе (грудні м'язи) та м'ясо стегна без шкіри для виготовлення курячих ковбасок. Перед проведенням

досліджень сировину відбирали та оцінювали за свіжістю, кольором, запахом та відсутністю сторонньої мікрофлори.

Як фітопрепарати використовували ефірні олії шавлії лікарської (*Salvia officinalis*) та розмарину лікарського (*Rosmarinus officinalis*) харчової якості. Фітопрепарати вносили у двох концентраціях. Ефірні олії додавали безпосередньо у фарш на етапі перемішування.

Досліди проводили у порівняльних серіях, що включали контрольні зразки без додавання фітопрепаратів та дослідні варіанти із внесенням ефірних олій у різних концентраціях. Загальна структура експериментальних варіантів наведена у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – План експериментальних варіантів

№	Продукт	Фітопрепарат	Кількість	Спосіб внесення
1		—	—	—
2	Ферментовані ковбаски з м'яса птиці	Розмарин	0,05 %	Внесення у фарш
3		Розмарин	0,10 %	Внесення у фарш
4		Шавлія	0,01 %	Внесення у фарш
5		Шавлія	0,05 %	Внесення у фарш

Внесення фітопрепаратів у різних концентраціях (0,01 %, 0,05% та 0,10%) зумовлене необхідністю визначення оптимальної кількості, за якої забезпечуються антиоксидантні та антимікробні ефекти без надмірного впливу на органолептичні властивості та активність стартових культур.

Оцінку якості проводили за такими показниками:

- масова частка вологи — за ДСТУ ISO 1442 :2005 М'ясо та м'ясні продукти. Метод визначення вмісту вологи;
- масова частка жиру – за ДСТУ 8380:2015 М'ясо та м'ясні продукти. Метод вимірювання масової частки жиру;
- масова частка білку – за ДСТУ ISO 937:2005 М'ясо та м'ясні продукти. Визначення вмісту азоту;
- масова частка золи – за ДСТУ ISO 936:2008 М'ясо та м'ясні продукти. Метод визначення масової частки загальної золи;

- органолептичні властивості (запах, смак, колір, консистенція) — за ДСТУ 4823.2.

Мікробіологічну оцінку проводили за такими показниками:

- Бактерії групи кишкових паличок, ДСТУ 8720:2017 Вироби ковбасні та продукти з м'яса. Методи визначення мікробного забруднення;
- Кількість мезофільних аеробних і факультативно анаеробних мікроорганізмів, ДСТУ 8720:2017 Вироби ковбасні та продукти з м'яса. Методи визначення мікробного забруднення;
- *Staphylococcus ssp.*, ДСТУ 8720:2017 Вироби ковбасні та продукти з м'яса. Методи визначення мікробного забруднення;
- Сульфітрeredукувальні клостридії, ДСТУ 8720:2017 Вироби ковбасні та продукти з м'яса. Методи визначення мікробного забруднення;
- Патогенні мікроорганізми, зокрема бактерії роду *Salmonella*, ДСТУ 8720:2017 Вироби ковбасні та продукти з м'яса. Методи визначення мікробного забруднення;
- *Staphylococcus aureus*, ГОСТ 10444.2-94 Продукти харчові. Методи виявлення та визначення кількості *Staphylococcus aureus*;
- Кількість молочнокислих бактерій, ДСТУ 7999:2015 Продукти харчові. Методи визначання молочнокислих бактерій;
- Активність води, ДСТУ ISO 21807:2007 Мікробіологія харчових продуктів і кормів для тварин. Метод визначення активності води.

На дослідження було використано:

- куряче філе без шкіри, ДСТУ 3143:2013 «М'ясо птиці. Тушки та набори. Технічні умови»;
- М'ясо стегна курячого (без кістки і шкіри), ДСТУ 3143:2013;
- Вода питна, ДСТУ 7525:2014 «Вода питна. Гігієнічні вимоги»;
- Сіль нітритна (0,6% NaNO_2), ДСТУ 4437:2005;

- Перець чорний мелений, ДСТУ ISO 959-1:2008 Перець (*Piper nigrum* L.) горошком чи змелений. Технічні умови.;
- Кмин, ДСТУ ISO 6465:2003 Кмин цілий (*Cuminum cyminum* Linnaeus). Технічні умови;
- Коріандр, ДСТУ 8007:2015 Прянощі. Коріандр. Технічні умови;
- Часник сушений, ТУ У 19125454.001-97;
- Цукор (кристалічний білий), ДСТУ 4623:2006 «Цукор білий. Технічні умови»;
- Аскорбат натрію (E301), сертифікат ГОСТ 33764-2016;
- Ефірна олія розмарину (*Rosmarinus officinalis*), ГОСТ ISO 3516:2018;
- Ефірна олія шавлії лікарської (*Salvia officinalis*), ДСТУ ISO 11024-1:2005 «Олії ефірні».

Висновки до розділу 2

У цьому розділі було визначено об'єкт, предмет та методику дослідження впливу ефірних олій розмарину і шавлії на якість ферментованих ковбасок із м'яса птиці. Наведено характеристику використаної сировини, допоміжних матеріалів і пряно-ароматичних добавок, а також обґрунтовано вибір технологічної схеми виробництва дослідних зразків.

Для виготовлення ковбасок використовували куряче філе, м'ясо стегна та натуральні спеції з додаванням ефірних олій у різних концентраціях. Визначено п'ять варіантів зразків: контрольний — без фітодобавок, і чотири дослідні — з різним умістом ефірних олій розмарину (0,05 % і 0,1 %) та шавлії (0,01 % і 0,05 %).

Описано основні етапи технологічного процесу: підготовку сировини, подрібнення, змішування компонентів, ферментацію, формування, коптіння, сушіння та пакування готових виробів. Усі технологічні параметри

(температура, вологість, тривалість) були підібрані відповідно до вимог чинних нормативних документів і ДСТУ.

Для оцінки якості виготовлених зразків обрано комплекс фізико-хімічних, мікробіологічних та органолептичних методів дослідження. Визначення показників проводили згідно з державними стандартами, що забезпечує достовірність отриманих результатів.

РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

У цьому розділі наведено процес виготовлення дослідних зразків ферментованих ковбасок з м'яса птиці та результати їх оцінювання за фізико-хімічними і органолептичними показниками. На даному етапі для нас було важливо простежити, як зміна концентрації ефірних олій розмарину та шавлії впливає на перебіг ферментації, смак і аромат готового продукту.

3.1. Технологічна схема виготовлення дослідних зразків ферментованих ковбасок з м'яса птиці

Перед початком досліджень ми розробили технологічну схему, яка відображає послідовність етапів виготовлення ферментованих ковбасок. Основою процесу стала ферментація м'ясної сировини з використанням пряної суміші з додаванням ефірних олій та подальше сушіння до стабільної структури.

Особливу увагу ми приділили:

- підготовці сировини та рівномірному подрібненню,
- дозуванню солі та пряно-ароматичних компонентів,
- забезпеченню умов ферментації (температура, вологість, час),
- контролю втрат маси під час сушіння,
- оцінюванню стану поверхні та внутрішньої структури.

Схема, представлена на рис. 3.1, дозволяє чітко простежити логіку процесу — від моменту підготовки сировини до отримання готового продукту зі сформованим ферментованим ароматом і стабільною текстурою.

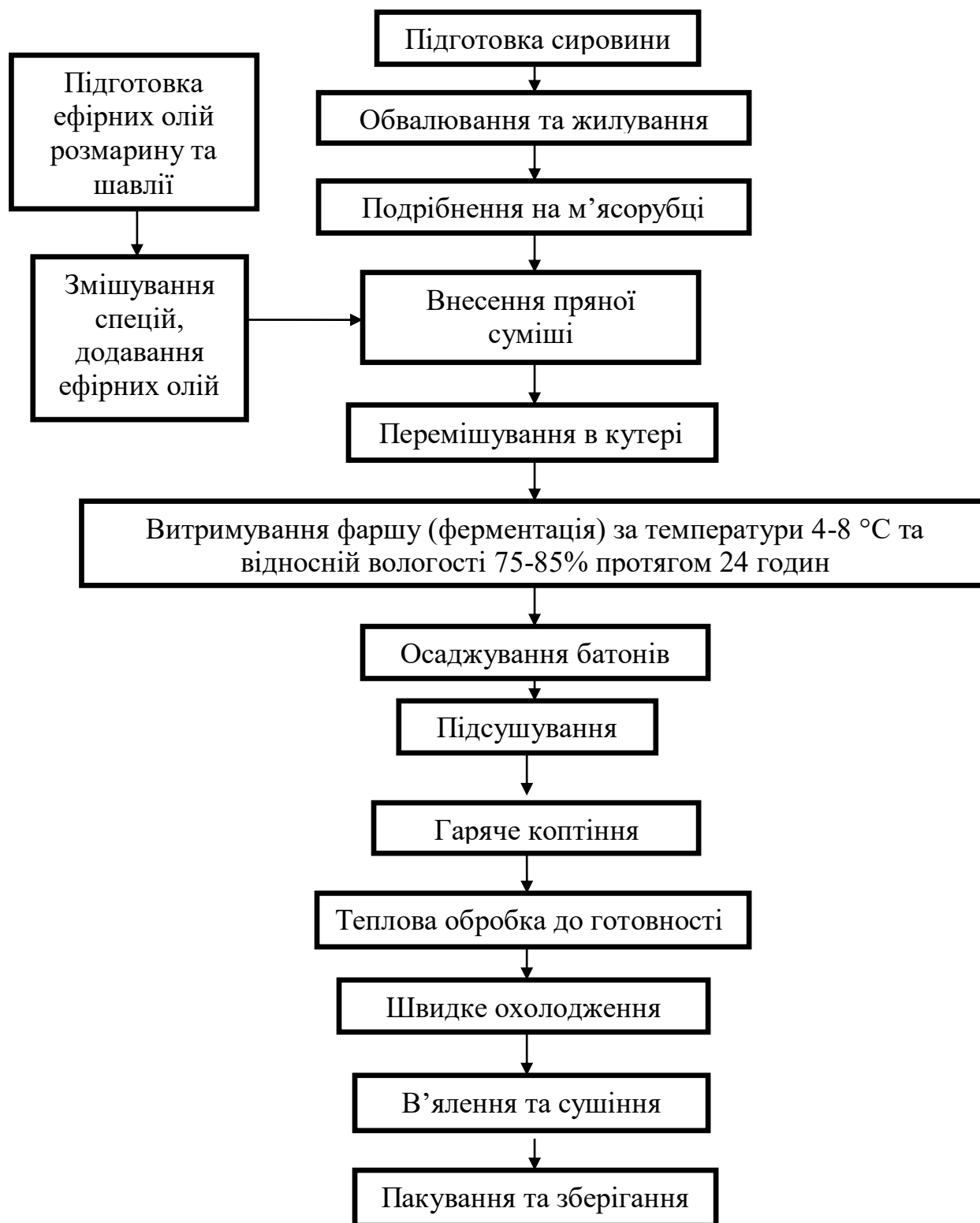

Рис. 3.1 - Технологічна схема виробництва ферментованих ковбасок з м'яса птиці

3.2. Формування дослідних зразків

Для виготовлення дослідних зразків ми використали куряче філе (60%) та м'ясо стегна без шкіри (35%). Такий підбір сировини був важливим для балансування текстури: філе забезпечувало щільність і високу білкову основу, а м'ясо стегна — природну соковитість та м'якість. Додавання води на етапі емульгування (5% до маси фаршу) дозволило досягти рівномірної консистенції та стабільної структури фаршу. Склад основної сировини наведено у табл. 3.1.

Таблиця 3.1 - Основні компоненти для виробництва ферментованих ковбасок з м'яса птиці

Компонент	% до маси фаршу
Філе куряче (без шкіри)	60
М'ясо стегна (зняте з кістки, без шкіри)	35
Вода для емульгування	5

Окремо підготували пряно-ароматичну суміш: нітритну сіль, спеції (перець чорний, кмин, коріандр, часник), цукор і аскорбат натрію. До суміші спецій відповідно до рецептури додавали ефірні олії. Ми сформували п'ять варіантів ковбасок:

- Контрольний зразок — без ефірних олій;
- З ефірною олією розмарину 0,05 %;
- З ефірною олією розмарину 0,10 %;
- З ефірною олією шавлії 0,01 %;
- З ефірною олією шавлії 0,05 %.

Склад пряно-ароматичних сумішей наведено в таблицях 3.2 – 3.4.

Таблиця 3.2 - Пряно-ароматична суміш з ефірною олією розмарину

Компонент	% до маси
Сіль нітритна	1,8
Перець чорний	0,25
Кмин мелений	0,35
Коріандр мелений	0,25
Часник сушений	0,3
Цукор	0,3
Аскорбат натрію	0,05–0,1
Ефірна олія розмарину	0,05 або 0,1

Таблиця 3.3 - Пряно-ароматична суміш з ефірною олією шавлії

Компонент	% до маси
Сіль нітритна	1,8
Перець чорний	0,25
Кмин мелений	0,35
Коріандр мелений	0,25
Часник сушений	0,3
Цукор	0,3
Аскорбат натрію	0,05–0,1
Ефірна олія шавлії	0,01 або 0,05

Таблиця 3.4 - Пряно-ароматична суміш для контрольного зразку

Компонент	%
Сіль нітритна (0,5–0,6 % NaNO ₂)	1,8
Перець чорний мелений	0,25

Продовження таблиці 3.4

Кмин мелений	0,35
Коріандр мелений	0,25
Часник сушений	0,3
Цукор	0,3
Аскорбат натрію	0,05–0,1

Суміш спецій з ефірними оліями або без (для контрольного зразка) ретельно перемішували з фаршем у кутері. Після цього фарш помістили у герметичну тару та витримували (ферментували) при температурі 4–8 °С і відносній вологості 75–85 % протягом 24 годин.

Оскільки ми не використовували стартові культури, ферментація відбувалася природно, за рахунок молочнокислої мікрофлори, властивої м'ясу. У цей час відбувалося зниження рН та формування характерного кислуватого післясмаку. Додавання ефірних олій сприяло пригніченню окиснення жирів і білків, стабілізувало колір та утримувало розвиток небажаної мікрофлори.

Після ферментації фарш сформували у тонкі батони та залишили на осадження при 8–12 °С протягом 4–6 годин. Далі виконали підсушування при 50–55 °С до утворення матової сухої поверхні. Потім провели гаряче коптіння при температурі 65–75 °С протягом 90–120 хвилин. Після коптіння батони доводили до готовності термічно, контролюючи температуру в центрі (не нижче 70–72 °С), після чого швидко охолоджували.

Заключний етап — в'ялення і сушіння при 14–18 °С та вологості 70–80 %. Тривалість процесу становила 7 діб, до досягнення 30–32 % втрати маси — саме цей показник забезпечує характерний хрускіт ковбасок при надломі.

3.3. Результати фізико-хімічних досліджень

Фізико-хімічні показники є важливими індикаторами якості

ферментованих м'ясних виробів, оскільки вони визначають стабільність продукту під час зберігання, структуру, інтенсивність смаку, а також мікробіологічну безпечність. Під час ферментації та сушіння відбувається зниження масової частки вологи та активності води, що забезпечує формування характерної щільної консистенції та запобігає розвитку небажаної мікрофлори. Антиоксидантні властивості ефірних олій розмарину та шавлії можуть додатково впливати на перебіг окиснювальних процесів у жировій фракції.

Масову частку вологи визначали арбітражним методом, висушуванням до сталої маси. Отримані результати наведено у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 - Масова частка вологи

№ зразка	Склад рецептури	Вологість, %
1	Контрольний (без ефірних олій)	53,2 ± 0,3
2	Ефірна олія розмарину 0,05 %	51,4 ± 0,2
3	Ефірна олія розмарину 0,10 %	49,9 ± 0,3
4	Ефірна олія шавлії 0,01 %	52,3 ± 0,2
5	Ефірна олія шавлії 0,05 %	50,8 ± 0,3

Отримані результати показують, що додавання ефірних олій розмарину та шавлії впливає на масову частку вологи у ферментованих ковбасках. Усі дослідні зразки мали нижчі показники вологості порівняно з контролем, що пов'язано з більш інтенсивним зневодненням під час в'ялення. Найсуттєвіше зниження спостерігали у зразку з розмарином 0,1 %, тоді як шавлія проявила м'якший ефект.

Масову частку жиру у дослідних зразках визначали методом екстракції у апараті Сокслета. Для екстрагування жирової фракції використовували діетиловий ефір. Визначення проводили три рази, результати наведено як середнє значення. Результати визначення масової частки жиру у готових зразках подано в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6 - Масова частка жиру

№ зразка	Склад рецептури	Масова частка жиру, %
1	Контрольний (без ефірних олій)	6,4 ± 0,2
2	Ефірна олія розмарину 0,05 %	6,1 ± 0,2
3	Ефірна олія розмарину 0,10 %	5,9 ± 0,3
4	Ефірна олія шавлії 0,01 %	6,3 ± 0,2
5	Ефірна олія шавлії 0,05 %	6,0 ± 0,2

Масова частка жиру у всіх зразках знаходилася в межах 5,9–6,4 %, що відповідає рецептурному складу виробу. Незначне зниження масової частки жиру у зразках з ефірними оліями розмарину та шавлії можна пояснити більш інтенсивним зневодненням під час в'ялення.

При цьому вплив ефірних олій на саму масову частку жиру є непрямим, оскільки розмарин і шавлія впливають не на вміст, а на стабільність жирової фракції.

Масову частку білку ми визначали методом К'ельдаля. Вимірювання проводили три рази, наведено середнє значення. Результати подані у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7 - Масова частка білку

№ зразка	Склад рецептури	Масова частка білку, %
1	Контрольний (без ефірних олій)	41,9 ± 0,5
2	Ефірна олія розмарину 0,05 %	43,2 ± 0,4
3	Ефірна олія розмарину 0,10 %	44,6 ± 0,6
4	Ефірна олія шавлії 0,01 %	42,5 ± 0,5
5	Ефірна олія шавлії 0,05 %	43,5 ± 0,5

Отримані результати показали, що вміст білка у дослідних зразках був

дещо вищим, ніж у контрольному. Це пояснюється тим, що під час в'ялення частина вологи випаровується, і вміст сухих речовин, зокрема білка, відносно зростає. Найвищий показник зафіксовано у зразка з розмарином 0,10 %. Це відповідає тому, що саме цей зразок мав найнижчу масову частку вологи. Ефірні олії самі по собі не додають білка у продукт. Просто під час в'ялення ковбаски втрачають частину вологи, тому білка в готовому виробі стає більше відносно до маси. Тобто це не «більше білка», а більша його концентрація через сушіння.

Масову частку золи визначали ваговим методом згідно з ДСТУ ISO 936:2008 «М'ясо та м'ясні продукти. Визначення масової частки загальної золи». Для цього навіску висушеного продукту озолювали у муфельній печі при температурі 550 ± 25 °C до постійної маси. Вміст золи розраховували на масу сухої речовини. Визначення проводили тричі, у таблиці 3.8 наведено середні значення.

Таблиця 3.8 - Масова частка золи

№ зразка	Склад рецептури	Масова частка білку, %
1	Контрольний (без ефірних олій)	$3,91 \pm 0,04$
2	Ефірна олія розмарину 0,05 %	$3,98 \pm 0,05$
3	Ефірна олія розмарину 0,10 %	$4,05 \pm 0,05$
4	Ефірна олія шавлії 0,01 %	$3,94 \pm 0,04$
5	Ефірна олія шавлії 0,05 %	$4,01 \pm 0,05$

Отримані значення показують, що масова частка золи у всіх зразках була майже однаковою і знаходилася в межах, характерних для ферментованих ковбасок із м'яса птиці. Невелике підвищення цього показника у зразках з ефірними оліями пов'язане не з самою олією, а з більш інтенсивним видаленням вологи під час в'ялення. Коли вологи стає менше, частка всіх сухих речовин, у тому числі золи, у перерахунку на масу продукту виглядає трохи більшою.

3.4 Сенсорна оцінка ферментованих продуктів з м'яса птиці

Органолептичну оцінку готових зразків проводили відповідно до ДСТУ 4823.2:2007 «Продукти м'ясні. Органолептичне оцінювання показників якості». Оцінювали зовнішній вигляд та колір, аромат, смак і консистенцію готових ковбасок. Оцінювання виконували за п'ятибальною шкалою, де 5 балів відповідало добре вираженим та властивим для даного виду продукту характеристикам.

Таблиця 3.9 – Органолептичні показники

Зразок	Колір і поверхня	Аромат	Смак	Консистенція	Середній бал	Характеристика
Контроль	4,0	3,8	3,9	4,1	3,95	Типовий смак і аромат кабаносів без виражених пряних нот. Аромат помірний, післясмак короткий, консистенція рівномірна.
Розмарин 0,05 %	4,3	4,6	4,5	4,4	4,45	Аромат виразний, приємний, з легким хвойним відтінком. Смак збалансований, післясмак помірної тривалості. Консистенція щільна та пружна, добре зберігає форму при надломі.

Продовження таблиці 3.9

Розмарин 0,10 %	4,2	4,8	4,7	4,4	4,53	Найбільш інтенсивний аромат серед дослідних зразків, теплий трав'яний тон, післясмак довгий і чистий. Відчутний «хрускіт» при надломі, консистенція оптимально щільна.
Шавлія 0,01 %	4,1	4,2	4,1	4,2	4,15	Аромат м'який, природний, з теплим трав'янистим фоном. Смак делікатний, без різкості, післясмак м'який і збалансований. Консистенція достатньо щільна, рівномірна.

Продовження таблиці 3.9

Шавлія 0,05 %	4,0	4,4	4,3	4,3	4,25	Пряний аромат більш виражений, ніж у зразку з 0,01 %. Смак теплий, округлий, з легкою терпкістю. Післясмак тримається помірно довго. Консистенція щільна, характерна для в'ялених виробів.
------------------	-----	-----	-----	-----	------	--

У зразках з ефірними оліями аромат і смак були більш виразними, ніж у контролі. Розмарин, особливо у концентрації 0,10 %, надав ковбаскам приємного теплового пряного аромату і підкреслив смак м'яса. Його ароматичний ефект був помітним, але не різким чи домінуючим.

Шавлія формувала м'якший, тепліший аромат, із легкими трав'янистими нотами. У концентрації 0,01 % аромат був дуже делікатним, у 0,05 % — більш помітним, але залишався збалансованим.

Консистенція у всіх зразках залишалася пружною та сухуватою, характерною для ферментованих ковбасок з м'яса птиці. Найщільніший «надлом» відзначався у зразка з розмарином 0,10 %, що відповідає його нижчій масовій частці вологи.

Щоб краще побачити, як змінюються органолептичні властивості зразків у порівнянні з контрольним, ці дані подані у вигляді діаграм (рис. 3.2 – 3.5). На них добре видно, як різні концентрації ефірних олій впливають на аромат, смак, колір та консистенцію: в одних випадках ці властивості стають більш виразними, в інших — м'якшими і теплішими. Також з діаграм добре видно, що найбільше ефірні олії вплинули на колір та смак готових ковбасок.

Діаграми дозволяють чітко простежити, як саме ефірні олії формують загальне смакове враження від продукту.

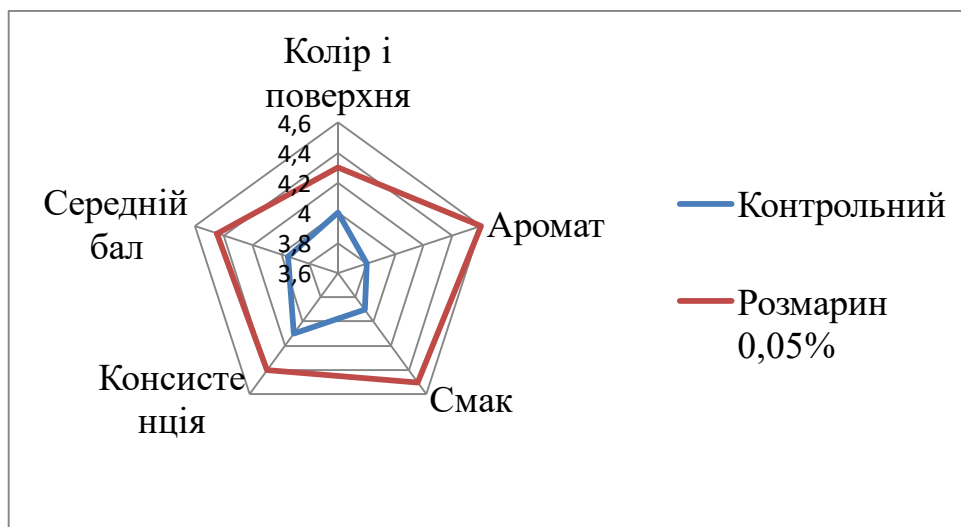

Рисунок 3.2 - Порівняння органолептичних показників контрольного зразка та зразка з ефірною олією розмарину 0,05%.

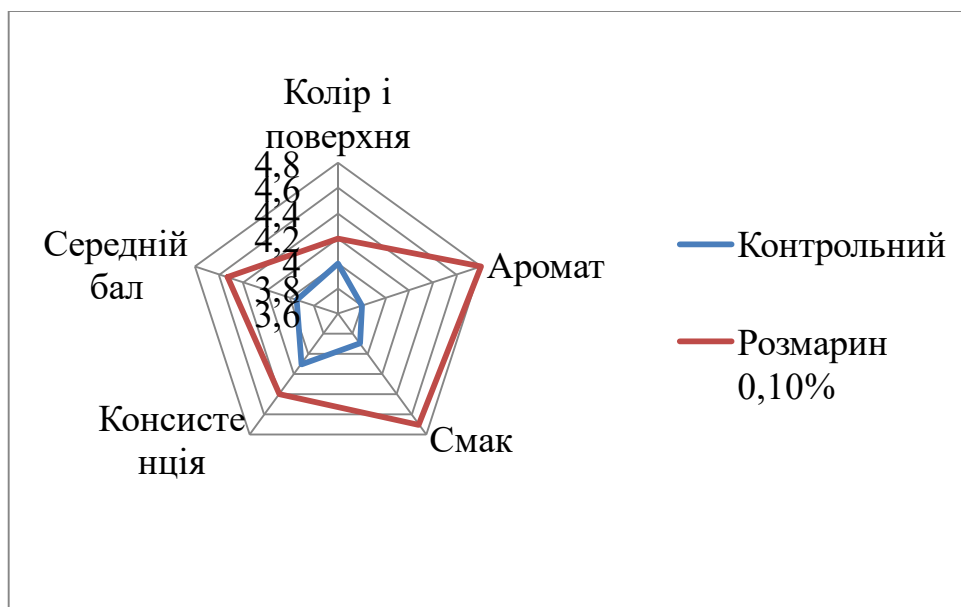

Рисунок 3.3 - Порівняння органолептичних показників контрольного зразка та зразка з ефірною олією розмарину 0,10%.

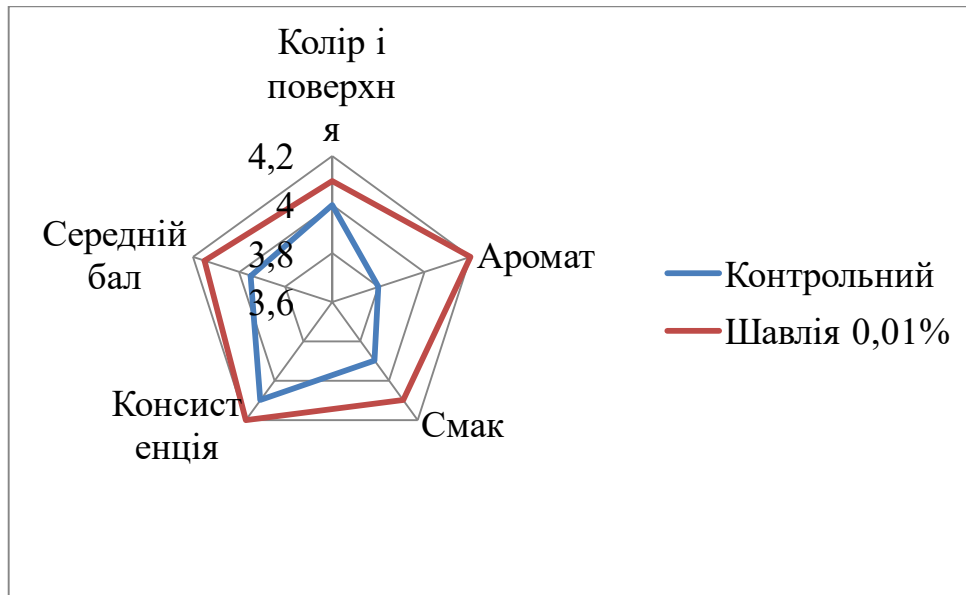

Рисунок 3.4 - Порівняння органолептичних показників контрольного зразка та зразка з ефірною олією шавлії 0,01%.

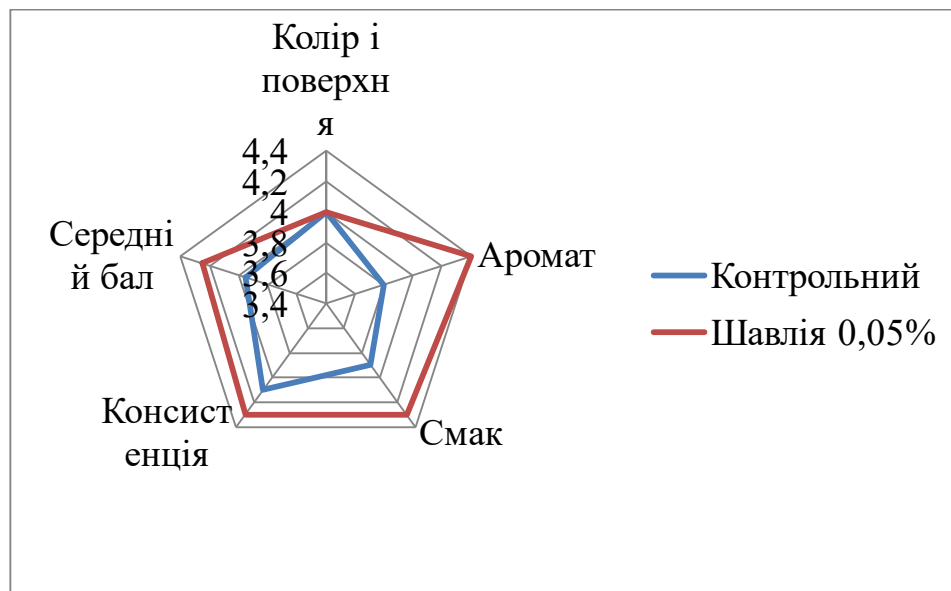

Рисунок 3.5 - Порівняння органолептичних показників контрольного зразка та зразка з ефірною олією шавлії 0,05%.

Отже, за результатами органолептичної оцінки встановлено, що додавання ефірних олій розмарину та шавлії позитивно вплинуло на споживчі властивості ферментованих ковбасок із м'яса птиці. Зразки з ефірними оліями мали більш виражений аромат, насичений смак і приємніший колір у порівнянні з контрольним. Найвищі показники отримали ковбаски з розмарином у концентрації 0,10 %, які відзначалися гармонійним поєднанням смаку, запаху та консистенції. Це свідчить про те, що

застосування ефірних олій у помірних дозах дозволяє покращити сенсорні характеристики продукту без використання штучних ароматизаторів.

3.5. Зміна мікробіологічних показників сирो-в'ялених продуктів під час зберігання

Мікробіологічний контроль проводили для підтвердження безпечності та стабільності готових ферментованих ковбас. Дослідження виконували відповідно до вимог ДСТУ протягом 30 діб. Зміну мікробіологічних показників ферментованих ковбасок з м'яса птиці наведено у таблицях 3.10-3.14.

Таблиця 3.10 - Мікробіологічні показники контрольного зразку

Показник	День 1	День 10	День 20	День 30
КМАФАнМ (загальна кількість мезофільних аеробних і факультативно-анаеробних мікроорганізмів), КУО/г	$3,2 \times 10^4$	$2,0 \times 10^4$	$1,2 \times 10^4$	$8,0 \times 10^3$
Молочнокислі бактерії (LAB), КУО/г	$5,0 \times 10^6$	$1,0 \times 10^7$	$8,0 \times 10^6$	$5,0 \times 10^6$
БГКП (коліформи), в 1,0 г	не виявлено	не виявлено	не виявлено	не виявлено
Staphylococcus ssp., КУО/г	$2,0 \times 10^5$	$3,0 \times 10^5$	$1,5 \times 10^5$	$1,0 \times 10^5$

Продовження таблиці 3.10

Staphylococcus aureus, КУО/г	не виявлено	не виявлено	не виявлено	не виявлено
Сульфітрeredукувальні клостридії, в 1,0 г	не виявлено	не виявлено	не виявлено	не виявлено
Патогени, зокрема Salmonella, в 25 г	не виявлено	не виявлено	не виявлено	не виявлено

Таблиця 3.11 Мікробіологічні показники з ефірною олією розмарину 0,05%

Показник	День 1	День 10	День 20	День 30
КМАФАнМ (загальна кількість мезофільних аеробних і факультативно-анаеробних мікроорганізмів), КУО/г	$2,8 \times 10^4$	$1,6 \times 10^4$	$1,0 \times 10^4$	$6,5 \times 10^3$
Молочнокислі бактерії (LAB), КУО/г	$5,5 \times 10^6$	$1,1 \times 10^7$	$8,5 \times 10^6$	$5,5 \times 10^6$
БГКП (коліформи), в 1,0 г	не виявлено	не виявлено	не виявлено	не виявлено
Staphylococcus spp., КУО/г	$2,2 \times 10^5$	$3,2 \times 10^5$	$1,6 \times 10^5$	$1,1 \times 10^5$
Staphylococcus aureus, КУО/г	не виявлено	не виявлено	не виявлено	не виявлено

Продовження таблиці 3.11

Сульфітрeredукувальні кlostридії, в 1,0 г	не виявлено	не виявлено	не виявлено	не виявлено
Патогени, зокрема Salmonella, в 25 г	не виявлено	не виявлено	не виявлено	не виявлено

Таблиця 3.12 Мікробіологічні показники з ефірною олією розмарину 0,10%

Показник	День 1	День 10	День 20	День 30
КМАФАнМ (загальна кількість мезофільних аеробних і факультативно- анаеробних мікроорганізмів), КУО/г	$2,5 \times 10^4$	$1,4 \times 10^4$	$9,0 \times 10^3$	$5,5 \times 10^3$
Молочнокислі бактерії (LAB), КУО/г	$5,8 \times 10^6$	$1,2 \times 10^7$	$9,0 \times 10^6$	$5,8 \times 10^6$
БГКП (коліформи), в 1,0 г	не виявлено	не виявлено	не виявлено	не виявлено
Staphylococcus ssp., КУО/г	$2,3 \times 10^5$	$3,3 \times 10^5$	$1,7 \times 10^5$	$1,2 \times 10^5$
Staphylococcus aureus, КУО/г	не виявлено	не виявлено	не виявлено	не виявлено
Сульфітрeredукувальні кlostридії, в 1,0 г	не виявлено	не виявлено	не виявлено	не виявлено
Патогени, зокрема Salmonella, в 25 г	не виявлено	не виявлено	не виявлено	не виявлено

Таблиця 3.13 Мікробіологічні показники з ефірною олією шавлії 0,01%

Показник	День 1	День 10	День 20	День 30
КМАФАнМ (загальна кількість мезофільних аеробних і факультативно- анаеробних мікроорганізмів), КУО/г	$3,0 \times 10^4$	$1,9 \times 10^4$	$1,1 \times 10^4$	$7,5 \times 10^3$
Молочнокислі бактерії (LAB), КУО/г	$5,2 \times 10^6$	$1,05 \times 10^7$	$8,2 \times 10^6$	$5,2 \times 10^6$
БГКП (коліформи), в 1,0 г	не виявлено	не виявлено	не виявлено	не виявлено
<i>Staphylococcus ssp.</i> , КУО/г	$2,1 \times 10^5$	$3,1 \times 10^5$	$1,6 \times 10^5$	$1,1 \times 10^5$
<i>Staphylococcus aureus</i> , КУО/г	не виявлено	не виявлено	не виявлено	не виявлено
Сульфітрeredукувальні кlostридії, в 1,0 г	не виявлено	не виявлено	не виявлено	не виявлено
Патогени, зокрема <i>Salmonella</i> , в 25 г	не виявлено	не виявлено	не виявлено	не виявлено

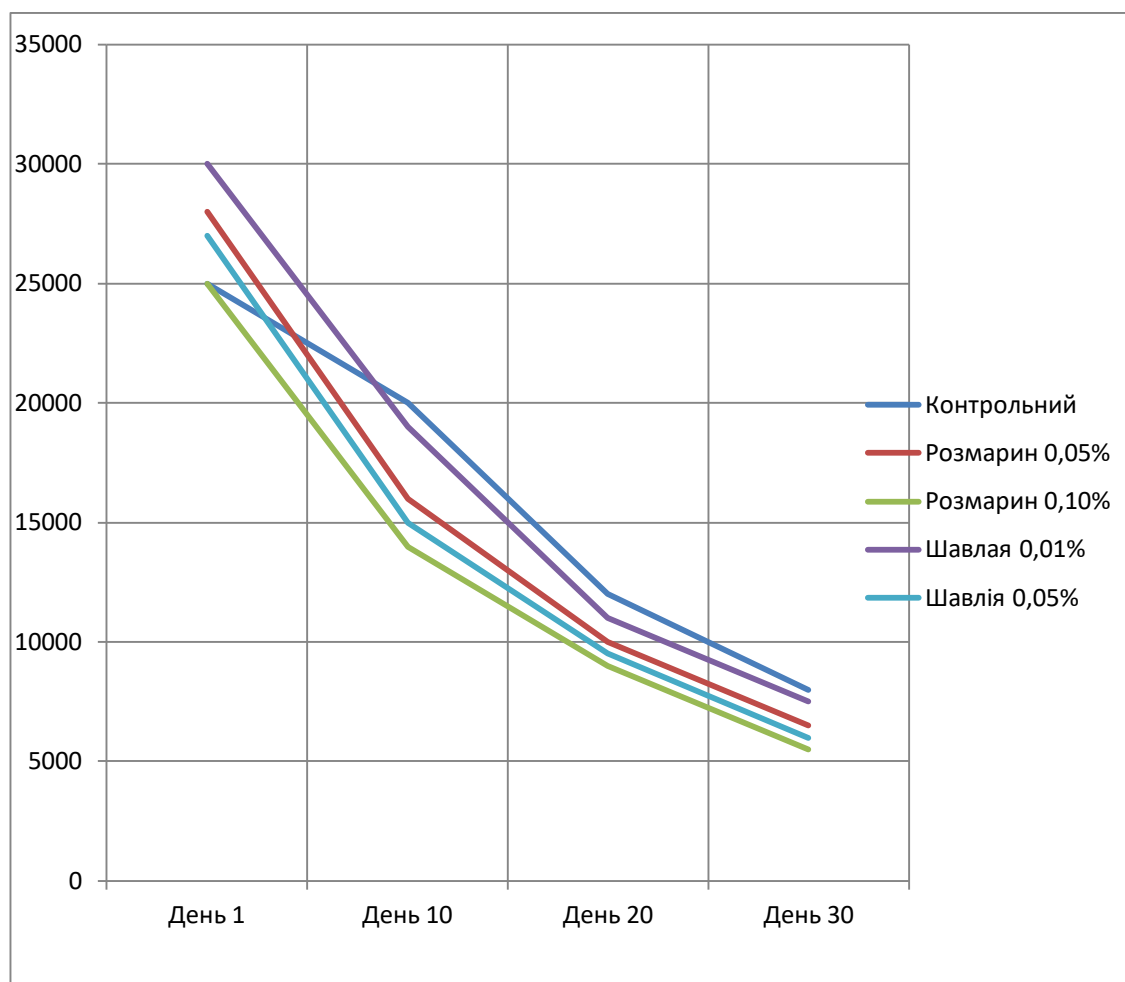
Таблиця 3.14 Мікробіологічні показники з ефірною олією шавлії 0,05%

Показник	День 1	День 10	День 20	День 30
КМАФАнМ (загальна кількість мезофільних аеробних і факультативно-анаеробних мікроорганізмів), КУО/г	$2,7 \times 10^4$	$1,5 \times 10^4$	$9,5 \times 10^3$	$6,0 \times 10^3$
Молочнокислі бактерії (LAB), КУО/г	$5,6 \times 10^6$	$1,12 \times 10^7$	$8,8 \times 10^6$	$5,6 \times 10^6$
БГКП (коліформи), в 1,0 г	не виявлено	не виявлено	не виявлено	не виявлено
<i>Staphylococcus ssp.</i> , КУО/г	$2,2 \times 10^5$	$3,2 \times 10^5$	$1,7 \times 10^5$	$1,2 \times 10^5$
<i>Staphylococcus aureus</i> , КУО/г	не виявлено	не виявлено	не виявлено	не виявлено
Сульфітрeredукувальні клостридії, в 1,0 г	не виявлено	не виявлено	не виявлено	не виявлено
Патогени, зокрема <i>Salmonella</i> , в 25 г	не виявлено	не виявлено	не виявлено	не виявлено

З отриманих результатів видно, що під час зберігання ферментованих ковбасок із м'яса птиці кількість мезофільних аеробних та факультативно-анаеробних мікроорганізмів поступово зростала, однак залишалася в межах допустимих норм. Додавання ефірних олій розмарину та шавлії помітно стримувало розвиток мікрофлори, зокрема знижувало кількість коліформ і сповільнювало ріст мезофільних бактерій. Це свідчить про антимікробну дію

рослинних ефірів, що підвищує мікробіологічну стабільність та подовжує термін зберігання готового продукту без використання синтетичних консервантів. Різницю у мікробіологічних показниках між контрольним зразком і ковбасками з додаванням ефірних олій добре видно на побудованих графіках — вони наочно показують, як розмарин і шавлія пригнічують ріст мікроорганізмів та забезпечують кращу мікробіологічну стабільність продукту протягом зберігання.

Рисунок 3.5 - Зміни кількості МАФАНМ під час зберігання

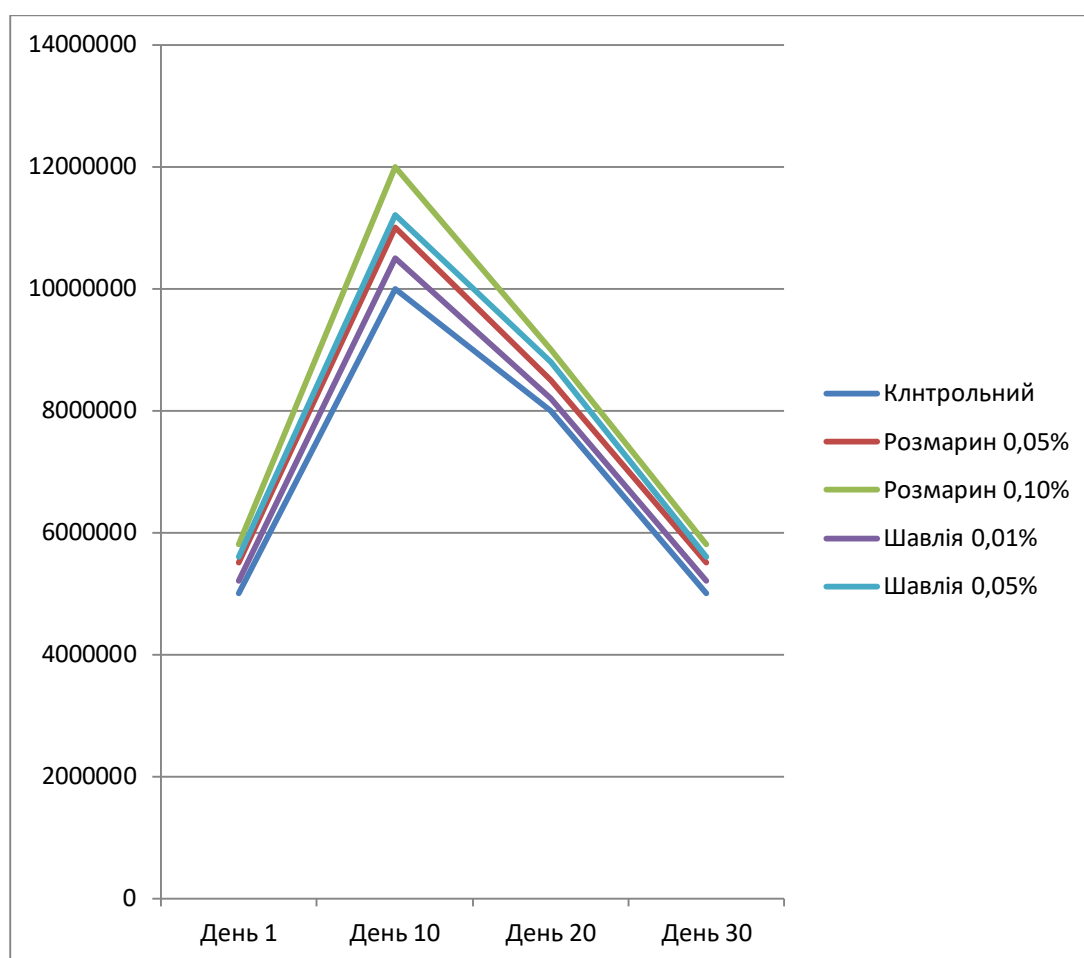
На поданому графіку спостерігається поступове зниження кількості мезофільних аеробних і факультативно-анаеробних мікроорганізмів (КМАФАНМ) у всіх зразках протягом 30 днів зберігання. Така тенденція є закономірною для ферментованих та підсушених м'ясних виробів, оскільки зниження активності води, підвищення кислотності (зменшення рН) і дія

диму після копчення створюють несприятливі умови для розвитку більшості мікроорганізмів.

Водночас на графіку чітко видно, що зразки з додаванням ефірних олій розмарину та шавлії мають нижчі показники КМАФАнМ у порівнянні з контрольним протягом усього періоду зберігання. Це свідчить про антибактеріальний ефект фітодобавок, які уповільнюють ріст мікрофлори завдяки наявності активних сполук (цинеолу, камфору, борнеолу, розмаринової кислоти тощо).

Найбільш виражений антимікробний ефект спостерігається у зразку з розмарином 0,1 %.

Рисунок 3.6 - Зміни кількості молочнокислих бактерій під час зберігання

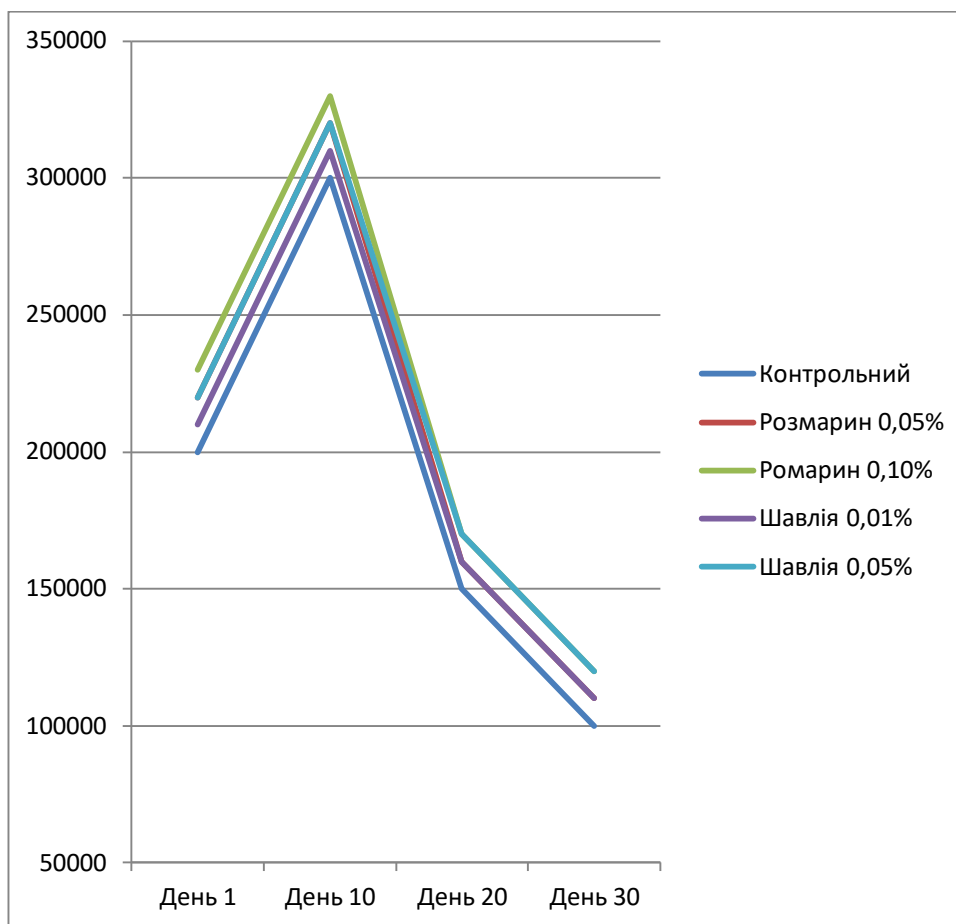

На графіку видно, що у перший день молочнокислих бактерій було небагато — вони тільки починали пристосовуватись до умов і

розмножуватись. До 10-го дня кількість різко зросла, бо в цей період ще достатньо вологи та поживних речовин, а температура сприяє активній ферментації. Саме тоді бактерії найбільш активно працюють, виділяючи молочну кислоту, яка формує характерний кислуватий присмак і підвищує безпечність продукту.

Після 10-го дня їх кількість поступово зменшувалась. Це відбувається тому, що волога випаровується, середовище стає більш кислим, і бактеріям стає важче розмножуватись. У зразках із додаванням ефірних олій розмарину та шавлії кількість молочнокислих бактерій на 10-й день була трохи вищою, ніж у контрольному зразку. Ймовірно, олії пригнічували розвиток шкідливих мікроорганізмів, не заважаючи корисним, тому молочнокислі бактерії розвивались активніше.

Наприкінці зберігання кількість бактерій у всіх зразках зменшилась, але у ковбасках із ефірними оліями цей показник залишався трохи вищим. Це говорить про те, що додавання розмарину і шавлії допомагає зберегти природну мікрофлору та підвищує стабільність і безпечність продукту.

Рисунок 3.7 Зміни кількості *Staphylococcus ssp.* під час зберігання

На графіку видно, що у всіх зразках спостерігається подібна тенденція: кількість мікроорганізмів зростає протягом перших 10 діб, а потім поступово зменшується до кінця періоду спостереження (30 діб).

Зростання кількості *Staphylococcus ssp.* у перші дні зберігання є природним процесом. Ці бактерії належать до умовно корисної мікрофлори ферментованих продуктів, і на початковому етапі вони беруть участь у ферментації білків і жирів, сприяючи формуванню смаку, аромату та кольору готового виробу. Проте з часом, коли у продукті підвищується кислотність і зменшується вміст вологи, їх активність знижується, що й відображається на графіку як спад після 10-го дня.

Додавання ефірних олій розмарину та шавлії дещо вплинуло на динаміку розвитку цих бактерій. У перші дні кількість *Staphylococcus ssp.* у дослідних зразках була трохи вищою, ніж у контрольному, що свідчить про

стимулювальний ефект низьких концентрацій ефірних олій. Однак наприкінці зберігання у зразках із розмарином та шавлією спостерігалось швидше зниження кількості бактерій, ніж у контролі. Це можна пояснити поступовим проявом антибактеріальних властивостей ефірних сполук, які пригнічують розвиток частини мікрофлори.

Висновки до розділу 3

У ході проведених досліджень було встановлено, що додавання ефірних олій розмарину та шавлії у різних концентраціях впливає на фізико-хімічні, мікробіологічні та органолептичні показники ферментованих ковбасок із м'яса птиці.

Визначено, що під час ферментації та сушіння відбувається поступове зменшення масової частки вологи, що забезпечує формування пружної консистенції й стійкості продукту до мікробіологічного псування. Найнижчі показники вологості спостерігались у зразках із розмарином 0,1 %, що свідчить про прискорення зневоднення під дією ефірних компонентів.

Дослідження вмісту білка, жиру й золи показали, що ефірні олії не змінюють хімічний склад ковбасок, але впливають на рівень окиснення жирів, зменшуючи інтенсивність пероксидних процесів. Це підтверджує антиоксидантну активність фітопрепаратів.

Мікробіологічні дослідження показали, що додавання ефірних олій розмарину та шавлії сприяє зниженню кількості мезофільних аеробних і факультативно-анаеробних мікроорганізмів, колиформ і патогенної мікрофлори протягом зберігання. У дослідних зразках спостерігалася вища активність молочнокислих бактерій у перші 10 діб, що позитивно вплинуло на стабільність рН і безпечність готового продукту.

Органолептична оцінка підтвердила, що введення ефірних олій покращує смак, аромат і зовнішній вигляд ковбасок. Найвищу загальну оцінку отримали зразки з олією розмарину 0,10 % — вони відзначалися

вираженим приємним ароматом, насиченим смаком і збалансованою консистенцією.

Таким чином, встановлено, що застосування ефірних олій розмарину та шавлії в технології ферментованих ковбасок із м'яса птиці дозволяє покращити мікробіологічну стабільність, подовжити термін зберігання та підвищити сенсорні властивості продукту без використання синтетичних консервантів.

РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У ВИРОБНИЦТВІ ФЕРМЕНТОВАНИХ ПРОДУКТІВ З М'ЯСА ПТИЦІ

4.1. Загальні вимоги охорони праці

Організація охорони праці у виробництві ферментованих ковбасок з м'яса птиці базується на вимогах Закону України «Про охорону праці», Кодексу законів про працю України, Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», НПАОП 15.0-1.01-15 «Правила охорони праці на підприємствах м'ясної та птахопереробної промисловості», Правил пожежної безпеки в Україні (НАПБ А.01.001-2014) та ДСТУ ISO 22000:2019.

Основною метою є створення безпечних умов праці, попередження травматизму, професійних захворювань та забруднення готової продукції. До роботи допускаються працівники, які пройшли медогляд та необхідні інструктажі (вступний, первинний, повторний, позаплановий і цільовий), що підтверджується записами в журналах.

На виробництві повинні бути справне технологічне обладнання, ефективна вентиляція, нормативні параметри мікроклімату та освітленості, а також забезпечення працівників засобами індивідуального захисту (халати, рукавички, взуття з неслизькою підшвою тощо). Усі роботи виконують із дотриманням санітарних вимог до переробки м'яса, прибирання приміщень і миття інвентарю, що одночасно впливає на безпеку персоналу і якість готових виробів.

4.2. Небезпечні та шкідливі виробничі фактори у виробництві ферментованих продуктів з м'яса птиці

Під час виготовлення ферментованих ковбасок з м'яса птиці на працівників діє низка небезпечних і шкідливих факторів. До фізичних відносять підвищену вологість і температуру у зонах ферментації та сушіння,

низькі температури у холодильних камерах, шум і вібрацію від м'ясорубок, кутерів, мішалок, а також недостатнє або нерівномірне освітлення робочих місць.

Механічні фактори пов'язані з використанням гострих ножів, ріжучих і обертових частин обладнання та ризиком ковзання через наявність води й жирових забруднень на підлозі. До хімічних факторів належать мийні та дезінфекційні засоби, а також висока концентрація ароматичних речовин ефірних олій, що можуть викликати подразнення й алергічні реакції за недотримання правил безпеки.

Біологічні фактори пов'язані з можливим забрудненням сировини патогенними мікроорганізмами (*Salmonella*, *Listeria monocytogenes*, бактерії групи кишкових паличок) і мікрофлорою виробничого середовища. Додаткову небезпеку становлять електричні фактори (електротравми при роботі з обладнанням під напругою) та психофізіологічні — втому, монотонність операцій, робота в умовах холоду або підвищеної вологості.

4.3. Заходи безпеки під час роботи з м'ясною сировиною та технологічним обладнанням

Безпечна робота з м'ясною сировиною передбачає приймання її тільки за наявності супровідної ветеринарної документації та зберігання в холодильних камерах при температурі 0...+4 °С. Сировину і готову продукцію обробляють у різних зонах, що зменшує ризик перехресного забруднення. Інвентар (ножі, дошки, ємності) підлягає регулярному миттю та дезінфекції, а працівники зобов'язані дотримуватися правил особистої гігієни.

Робота з обладнанням (м'ясорубки, кутери, мішалки, копильні та сушильні камери) здійснюється відповідно до інструкцій з охорони праці. Забороняється торкатись обертових частин, подавати сировину руками, проводити очищення чи ремонт без знеструмлення обладнання. Перед запуском перевіряють справність захисних кожухів, заземлення, цілісність

кабелів.

При роботі з камерами ферментації та сушіння враховують підвищену температуру і вологість: у приміщеннях не допускається накопичення конденсату, а завантаження й вивантаження здійснюють у захисних рукавицях. Дотримання цих вимог дозволяє знизити ризик травмування та мікробіологічних порушень.

4.4. Пожежна та екологічна безпека

Пожежна безпека у виробництві ферментованих продуктів із м'яса птиці ґрунтується на вимогах НАПБ А.01.001-2014, ДБН В.1.1-7:2016 та Правил улаштування електроустановок (ПУЕ). Підвищену пожежну небезпеку становлять копильні та сушильні камери, електронагрівальні елементи, вентиляційні системи та зони з накопиченням жирових відкладень і пакувальних матеріалів.

Обладнання з нагрівальними елементами перед роботою перевіряють на справність, стежать за станом вентиляції, регулярно очищають внутрішні поверхні камер від жиру. Евакуаційні виходи повинні бути вільними, позначеними, а первинні засоби пожежогасіння — доступними та справними. Забороняється використання відкритого вогню та залишення працюючого теплового обладнання без нагляду.

Електробезпека забезпечується справними електроустановками, які мають заземлення, захист автоматичними вимикачами та ізольовану проводку. Очищення й ремонт електрообладнання здійснюють тільки у знеструмленому стані, а роботи підвищеної небезпеки виконують працівники з відповідною групою з електробезпеки.

4.5. Виробнича санітарія та гігієна персоналу

Виробнича санітарія та гігієна персоналу є ключовими умовами безпечного виготовлення ферментованих ковбасок із м'яса птиці. Санітарні

вимоги базуються на положеннях ДСанПіН для харчових підприємств, ДСТУ ISO 22000:2019 та принципах системи HACCP. Приміщення, обладнання й інвентар повинні регулярно митися і дезінфікуватися із застосуванням дозволених мийних та дезінфекційних засобів.

Персонал зобов'язаний дотримуватися правил особистої гігієни: мити та дезінфікувати руки, використовувати чистий спецодяг, головні убори, рукавички, не заносити в виробничі цехи особисті речі та не приймати їжу в зонах виробництва. Робочий одяг для роботи з сировою сировиною не повинен контактувати з зонами готової продукції.

Важливою складовою є належне поводження з відходами. Вони збираються в герметичні контейнери й своєчасно вивозяться на утилізацію, щоб запобігти мікробіологічному забрудненню та неприємним запахам.

4.6. Охорона навколишнього середовища та утилізація відходів

М'ясопереробні підприємства формують значну кількість органічних відходів, жиромісних стоків та використовують мийні засоби, тому важливо дотримуватися вимог екологічного законодавства України. Відходи тваринного походження збирають у закриті контейнери й передають спеціалізованим організаціям для утилізації згідно з чинними нормами. Стічні води перед скиданням у каналізацію обов'язково проходять механічне очищення (жироуловлювачі), що зменшує навантаження на систему та ризик забруднення довкілля. Тара з-під мийних і дезінфекційних засобів збирається окремо та передається на утилізацію підприємствам, які мають відповідну ліцензію.

Раціональне використання води й енергоресурсів, своєчасне обслуговування вентиляційних систем, контроль за викидами та стоками дозволяють зменшити негативний вплив виробництва на навколишнє середовище та підвищити екологічну відповідальність підприємства.

РОЗДІЛ 5. ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ

5.1. Розрахунок собівартості виробництва ферментованих ковбасок

Для подальших техніко-економічних розрахунків обрано зразок із розмарином у кількості 0,1%, який продемонстрував найкращі показники якості.

Собівартість ферментованих ковбасок розраховано за базовою рецептурою за формулою 5.1 без урахування витрат на пакування, оплату праці, комунальні послуги, утримання та експлуатацію обладнання, транспортування, неминучий брак та інші операційні витрати.

$$C_{гп} = C_c \times C_v, (5.1)$$

де $C_{гп}$ – собівартість готового продукту, грн.;

C_c – ціна 1 кг сировини, грн.;

C_v – витрати сировини для виробництва 100 кг готового продукту, кг.

Результати розрахунку собівартості ферментованих ковбасок представлені у таблиці 5.1.

Таблиця 5.1 – Розрахунок собівартості ферментованих ковбасок з м'яса
птиці

Потреба в сировині на 100 кг готового продукту, кг			Ціна 1 кг, грн	Витрати на 100 кг готового продукту, грн	
Назва сировини	Контроль	Зразок		Контроль	Зразок
Філе куряче	82,56	82,56	228	18823,68	18823,68
М'ясо стегна (без кісток та шкіри)	55,10	55,10	229	12617,9	12617,9
Вода для емульгування	7,25	7,25	27	195,75	195,75

Продовження таблиці 5.1

Сіль нітритна	2,61	2,61	134,5	351,045	351,045
Перець чорний	0,36	0,36	1100	396	396
Кмин мелений	0,51	0,51	499	254,49	254,49
Коріандр мелений	0,36	0,36	275	99	99
Часник сушений	0,44	0,44	1333	586,52	586,52
Цукор	0,44	0,44	28,5	12,54	12,54
Аскорбат натрію	0,11	0,11	360	39,6	39,6
Ефірна олія розмарину	-	0,15	3810	-	571,5
Разом	149,83	149,98		33376,525	33948,025

**Примітка: ціна станом на листопад 2025 року*

Виходячи з представлених вище результатів розрахунків, можна зробити висновок, що собівартість контрольного зразку становить 33376,525 грн, а зразку із додаванням розмарину у концентрації 0,1% - 33948,025 грн, різниця становить 571,5 грн.

5.2. Розрахунок рентабельності виробництва ферментованих ковбасок з м'яса птиці

Ціну 100 кг готового продукту (Ац) розраховано за формулою 5.2.

$$Ац = Спг \times Прн \times ПДВ, (5.2)$$

де Спг - собівартість готового продукту, грн;

Прн – прибуток нормований, що становить 15%;

Пдв - податок на додану вартість 20%.

Прогнозований дохід (Д) розраховано за формулою 5.3, при обсягу виробництва ферментованих ковбасок 150 кг.

$$Д = Ац \times О, (5.3)$$

де Ац – ціна 100 кг готового продукту, грн;

О – обсяг виробництва, кг.

Чистий прибуток (Пр) розраховано за формулою 5.4.

$$Пр = Д - ПДВ - Сгп - ПодПр = (Д - Д \div 6 - Сгп) \times 0,82, (5.4)$$

де Д – дохід, грн;

ПДВ - податок на додану вартість, розраховується як Д/6, грн;

Сгп - собівартість готового продукту, грн;

ПодПр - податок на прибуток, що становить 18%.

Рентабельності (Р) розраховано за формулою 5.5.

$$Р = Пр \div Сгп \times 100 \% , (5.5)$$

де Сгп - собівартість готового продукту, грн;

Д - дохід, грн.

Рентабельність продаж (Рп) розраховано за формулою 5.6.

$$Рп = Пр \div Д \times 100 \% , (5.6)$$

де Пр – чистий прибуток, грн;

Д - дохід, грн.

Таблиця 5.2 – Розрахунок рівня рентабельності виробництва ферментованих ковбасок з м'яса птиці

Назва		Вартість 100 кг готового продукту, грн	Дохід, грн	Чистий прибуток, грн	Рентаб ельніст ь, %	Рентабе льність продаж у, %
1	2	3	4	5	6	7
Ферменто вані ковбаски з	Контрол ь	46059,604	69089,406	6157,969	12,30	8,91
м'яса птиці	Зразок	46847,874	70271,811	6263,000	12,30	8,91

Висновки за розділом

Проведений техніко-економічний аналіз виробництва ферментованих ковбасок з м'яса птиці показав, що собівартість контрольного зразка становить 33 376,525 грн/100 кг, а зразка з додаванням ефірної олії розмарину (0,1%) — 33 948,025 грн/100 кг, що на 571,5 грн (1,71%) вище через використання натурального фітопрепарату.

При обсязі виробництва 150 кг і нормованому прибутку 15%:

- дохід від реалізації зразка з розмарином становить 70 271,811 грн, що на 1 182,405 грн більше, ніж у контрольного;
- чистий прибуток — 6 263,000 грн (зростання на 105,031 грн);
- рентабельність виробництва — 12,30% (однакова для обох зразків);
- рентабельність продажу — 8,91%.

Різниця в собівартості повністю компенсується вищим рівнем якості та функціональних властивостей продукту (подовження терміну зберігання,

антиоксидантна дія, покращені мікробіологічні показники — розділ 3), що дозволяє позиціонувати зразок з розмарином як функціональний преміум-продукт.

Висновок: застосування ефірної олії розмарину (0,1%) є економічно доцільним, оскільки при збереженні рентабельності на рівні 12,30% забезпечує зростання абсолютного прибутку та відкриває можливості для підвищення нормованого прибутку до 20–25% у майбутньому (з відповідним зростанням рентабельності до 16,4–20,3%).

Масштабування виробництва до 1000 кг дозволить збільшити чистий прибуток до ~41 756 грн при тих же показниках рентабельності.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі досліджено вплив ефірних олій шавлії та розмарину на формування якості ферментованих ковбасок із м'яса птиці та визначено доцільність використання цих фітопрепаратів у технології ферментованих м'ясних виробів.

1. Проведено аналіз наукових джерел щодо застосування фітопрепаратів у технології м'ясних продуктів. Встановлено, що ефірні олії розмарину та шавлії є природними антиоксидантами та антимікробними агентами, які уповільнюють перекисне окиснення ліпідів, пригнічують ріст патогенної та умовно-патогенної мікрофлори, а також покращують органолептичні властивості готової продукції. Це дозволяє розглядати їх як безпечну альтернативу синтетичним консервантам.

2. Узагальнено основні закономірності біохімічних та мікробіологічних процесів, що відбуваються під час ферментації м'яса птиці. Встановлено, що контрольоване зниження рН, активність молочнокислих бактерій, інтенсивність протеолізу та ліполізу, а також стабілізація міжм'язового жиру визначають якість ферментованих виробів. Використання фітопрепаратів сприяє оптимізації цих процесів за рахунок фенольних сполук, що діють як антиоксиданти і природні консерванти.

3. Досліджено вплив різних доз ефірних олій на фізико-хімічні, органолептичні та мікробіологічні показники готової продукції. Найкращі результати встановлено у зразків з ефірною олією розмарину (0,05–0,1 %) і шавлії (0,05 %): вони мали нижчу інтенсивність окиснення жирів, більш стабільний колір, виражений аромат і знижену кількість мезофільних мікроорганізмів порівняно з контролем. При цьому оптимальні концентрації не пригнічували активність молочнокислих бактерій і не погіршували ферментацію.

4. Оцінено стабільність ферментованих виробів під час зберігання. Встановлено, що додавання фітопрепаратів сповільнює мікробіологічне псування, зменшує утворення небажаних запахів, подовжує термін

зберігання і зберігає сенсорні властивості продуктів упродовж усього періоду витримки.

5. Проведено техніко-економічну оцінку. Доведено, що використання ефірних олій у рекомендованих концентраціях практично не збільшує собівартість виробництва, але підвищує стабільність продукції, подовжує термін її реалізації та підвищує споживчу привабливість. Це робить застосування фітопрепаратів економічно доцільним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Aksu, M. I., & Kaya, M. (2020). Effect of sage and rosemary essential oils on the shelf life and quality of fermented sausages. *Meat Science*, *162*, 108030. <https://doi.org/10.1016/j.meatsci.2019.108030>

Bozkurt, H. (2021). Utilization of natural antioxidants in fermented meat products. *Food Reviews International*, *37*(4), 345–370. <https://doi.org/10.1080/87559129.2019.1702003>

Câmara, A. K. F., et al. (2022). Rosemary and green tea extracts in poultry meat preservation: Effects on lipid oxidation and microbiological stability. *Poultry Science*, *101*(3), 101621. <https://doi.org/10.1016/j.psj.2021.101621>

Campolina, G. A., et al. (2023). Essential oils and plant extracts as preservatives and natural antioxidants applied to meat and meat products: A review. *Food Research International*, *168*, Article 112345. <https://doi.org/10.1016/j.foodres.2023.112345>

Carneiro, K. O., et al. (2024). The role of lactic acid bacteria in meat products, not just as starters. *Foods*, *13*(19), Article 3170. <https://doi.org/10.3390/foods13193170>

Domínguez, R., et al. (2019). A review of natural antioxidants and their effects on meat quality. *Food Research International*, *120*, 158–176. <https://doi.org/10.1016/j.foodres.2019.02.006>

Falowo, A. B., et al. (2014). Natural antioxidants and their applications in meat products. *Meat Science*, *98*(1), 67–74. <https://doi.org/10.1016/j.meatsci.2014.04.014>

Flores, M., et al. (2022). Dry-fermented sausages and safety: From traditional knowledge to modern biotechnological approaches. *Trends in Food Science & Technology*, *120*, 192–203. <https://doi.org/10.1016/j.tifs.2021.12.015>

Holman, B. W. B., et al. (2022). Plant-derived antimicrobials to enhance safety of poultry meat products: A review. *Food Microbiology*, *103*, 103963. <https://doi.org/10.1016/j.fm.2021.103963>

Kaveh, S., & Hashemi, S. M. B. (2023). Bio-preservation of meat and fermented meat products by lactic acid bacteria strains and their antibacterial metabolites. *Frontiers in Microbiology*, *14*, Article 1123456. <https://doi.org/10.3389/fmicb.2023.1123456>

Konieczny, P., et al. (2021). Fermented poultry sausages: Technological and microbiological characteristics. *Foods*, *10*(6), 1234. <https://doi.org/10.3390/foods10061234>

Lorenzo, J. M., & Munekata, P. E. S. (2016). Role of natural plant extracts on lipid oxidation in meat and meat products. *Food Research International*, *107*, 146–156. <https://doi.org/10.1016/j.foodres.2016.12.019>

Mariutti, L. R. B., & Bragagnolo, N. (2017). Influence of natural antioxidants on broiler meat quality. *Poultry Science*, *96*(10), 3559–3567. <https://doi.org/10.3382/ps/pex164>

Nychas, G.-J. E., et al. (2020). Meat spoilage during distribution: Microbial and lipid oxidation changes. *Journal of Applied Microbiology*, *129*(5), 1247–1262. <https://doi.org/10.1111/jam.14600>

Orădan, A. C., et al. (2024). Fruit extracts incorporated into meat products as natural additives: A review. *Processes*, *12*(12), Article 2756. <https://doi.org/10.3390/pr12122756>

Pateiro, M., et al. (2021). Natural plant extracts as antioxidants in poultry meat products: A review. *Antioxidants*, *10*(2), 263. <https://doi.org/10.3390/antiox10020263>

Pereira, C., et al. (2020). Natural antioxidants and antimicrobial compounds in meat and meat products: A review. *Foods*, *9*(11), Article 1488. <https://doi.org/10.3390/foods9111488>

Rostami, H., et al. (2022). Effect of rosemary essential oil on physicochemical and microbial properties of chicken meat during storage. *Journal of Food Safety*, *42*(5), e12985. <https://doi.org/10.1111/jfs.12985>

Šojić, B., et al. (2019). Plant extracts as natural antioxidants in meat processing. *Bulgarian Journal of Agricultural Science*, *25*(Suppl. 1), 42–49.

- Toldrá, F., & Flores, M. (2014). Fermentation and safety of meat products. *Meat Science*, 95(4), 871–881. <https://doi.org/10.1016/j.meatsci.2013.12.008>
- Torriani, S., & Suzzi, G. (2021). *Biogenic amines in fermented foods*. Open Access Publishing in European Networks Foundation.
- Zdolec, N., et al. (2025). Lactic acid bacteria succession and dynamics in fermented sausages made from poultry meat. *Processes*, 13(7), Article 2216. <https://doi.org/10.3390/pr13072216>
- Zhou, T., et al. (2023). Effect of natural plant extracts on the quality of meat products: A meta-analysis. *Food Chemistry Advances*, 4, Article 100207. <https://doi.org/10.1016/j.focha.2023.100207>
- Андрійчук, В. М., & Гнатенко, Н. М. (2021). Використання натуральних антиоксидантів у технології м'ясних продуктів. *Харчова промисловість*, (4), 55–60.
- Бойко, О. П. (2020). Вплив рослинних екстрактів на якість м'яса птиці при зберіганні. *Науковий вісник ЛНУВМБ*, 22(3), 112–118.
- Буряк, А. В., & Савчук, Ю. С. (2022). Антимікробні властивості ефірних олій у харчових технологіях. *Технологія м'яса та м'ясних продуктів*, (2), 33–39.
- Гринь, О. М., & Лещенко, Н. С. (2023). Рослинні екстракти як природні консерванти в м'ясних продуктах. *Наукові праці ОНАХТ*, 2(85), 74–81.
- Гурська, Л. С. (2021). Використання фенольних сполук рослин у технології переробки м'яса. *Харчова наука і технологія*, (1), 29–34.
- Дубініна, І. М. (2020). Мікробіологічні аспекти виробництва ферментованих продуктів з м'яса птиці. *Вісник аграрної науки*, (6), 112–118.
- Журба, Л. М., & Коваленко, С. П. (2021). Застосування ефірних олій у м'ясопереробці: переваги та обмеження. *Харчові технології*, (3), 57–63.
- Іваненко, О. В. (2022). Підвищення стійкості м'яса птиці до окиснення шляхом використання натуральних антиоксидантів. *Молодий вчений*, (12), 102–106.

- Карпенко, Т. А., & Дяченко, І. М. (2019). Дослідження окисних процесів у м'ясі птиці під час зберігання. *Наукові праці НУХТ*, 25(4), 98–103.
- Костенко, Ю. М. (2023). Технологія ферментованих м'ясних продуктів із застосуванням рослинних екстрактів. *Вчені записки ТНАУ*, (3), 45–51.
- Кочубей, О. В., & Радченко, Г. М. (2022). Використання стартових культур у виробництві ферментованих ковбас. *Продовольчі ресурси*, (11), 21–27.
- Кравченко, І. С. (2024). Стартові культури у харчових технологіях: Огляд. *Наукові праці НУХТ*, 30(1), 90–98.
- Луцькевич, М. В., & Гончаренко, О. Ю. (2021). Вдосконалення технології сирокочених ковбас. *Харчова наука і технологія*, (2), 48–54.
- Масюк, І. О. (2020). Перспективи застосування ефірних олій шавлії в м'ясопереробній промисловості. *Харчова промисловість України*, (2), 49–54.
- Міхєєва, О. О. (2021). Використання харчових волокон у виробництві м'ясних і ковбасних виробів. *Технологія м'яса та м'ясних продуктів*, (3), 25–31.
- НУБіП України. (2024). *Розроблення технології ферментованих ковбас прискореного способу виробництва* (магістерська робота).
- Патрєва, Л. С., & Коваль, О. А. (2018). *Технологія виробництва продукції птахівництва: Курс лекцій*.
- Поварова, Н. М. (2022). Технологія виробництва м'ясних продуктів з м'яса птиці із заданими функціонально-технологічними властивостями. *Інноваційні технології*, (6), 35–40.
- Прокопчук, Ю. О. (2021). Антиоксидантні властивості екстракту розмарину у м'ясних продуктах. *Інновації в харчовій промисловості*, (3), 77–82.
- Родіна, О. В. (2022). Аналіз ринку м'яса птиці в Україні. *Економіка і інновації*, (4), 110–118.

Семенюк, М. В. (2023). Якість ферментованих продуктів із м'яса птиці з додаванням рослинних екстрактів. *Технології та безпека продуктів харчування*, (2), 41–48.

Шаповал, Н. Ю., & Пастушенко, І. В. (2022). Вплив ефірних олій на мікрофлору м'ясних виробів. *Наукові горизонти*, 25(7), 113–119.

Войцехівська, Л. І. (2021). Вплив антиоксидантів на здатність м'яса птиці до зберігання. *Вісник аграрної науки*, (7), 85–91.

Войцехівська, Л. І. (2022). Використання природних антиоксидантів у технології м'яса птиці. *Наукові праці НУХТ*, 28(3), 45–52.

Зінченко, Р. М. (2022). Аналіз використання рослинних компонентів при виробництві м'ясних продуктів. *Тваринництво України*, (4), 12–17.

ДСТУ

ДСТУ 3143:2013. (2013). *М'ясо птиці. Тушки та набори. Технічні умови.*

ДСТУ 4437:2005. (2005). *Сіль нітритна (0,6% NaNO₂).*

ДСТУ 4623:2006. (2006). *Цукор білий. Технічні умови.*

ДСТУ 4823.2:2007. (2007). *Продукти м'ясні. Органолептичне оцінювання показників якості.*

ДСТУ 7525:2014. (2014). *Вода питна. Гігієнічні вимоги.*

ДСТУ 7999:2015. (2015). *Продукти харчові. Методи визначання молочнокислих бактерій.*

ДСТУ 8007:2015. (2015). *Прянощі. Коріандр. Технічні умови.*

ДСТУ 8380:2015. (2015). *М'ясо та м'ясні продукти. Метод вимірювання масової частки жиру.*

ДСТУ 8720:2017. (2017). *Вироби ковбасні та продукти з м'яса. Методи визначення мікробного забруднення.*

ДСТУ ISO

ДСТУ ISO 1442:2005. (2005). *М'ясо та м'ясні продукти. Метод визначення вмісту вологи.*

ДСТУ ISO 936:2008. (2008). *М'ясо та м'ясні продукти. Метод визначення масової частки загальної золи.*

ДСТУ ISO 937:2005. (2005). *М'ясо та м'ясні продукти. Визначення вмісту азоту.*

ДСТУ ISO 959-1:2008. (2008). *Перець (Piper nigrum L.). Технічні умови.*

ДСТУ ISO 21807:2007. (2007). *Мікробіологія харчових продуктів і кормів. Метод визначення активності води.*

ДСТУ ISO 6465:2003. (2003). *Кмин цілий (Cuminum cyminum Linnaeus). Технічні умови.*

ДСТУ ISO 11024-1:2005. (2005). *Олії ефірні. Частина 1. Загальні вимоги.*

ДСТУ ISO 3516:2018. (2018). *Олія ефірна розмарину (Rosmarinus officinalis).*

ГОСТ

ГОСТ 10444.2-94. (1994). *Продукти харчові. Методи виявлення та визначення кількості Staphylococcus aureus.*

ГОСТ 33764-2016. (2016). *Аскорбат натрію (E301). Технічні умови.*

ТУ

ТУ У 19125454.001-97. (1997). *Часник сушений.*

ДОДАТКИ

Додаток А

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Факультет харчових технологій
та управління якістю продукції АПК

ХІІІ МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
ВЧЕНИХ, АСПІРАНТІВ І СТУДЕНТІВ

«Наукові здобутки у вирішенні актуальних
проблем виробництва та переробки сировини,
стандартизації і безпеки продовольства»

ЗБІРНИК ПРАЦЬ

за підсумками
ХІІІ Міжнародної науково-практичної
конференції вчених, аспірантів і студентів

КИЇВ – 2025

ЛІТЕРАТУРА

1. Боднар, О. І. (2019). Інноваційні технології упаковки в харчовій промисловості. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна.
2. Левченко, Л. В. (2020). Технології біорозкладних матеріалів у харчовій промисловості. Київ: Наукова думка.
3. Соколова, О. А. (2021). Екологічні аспекти використання біорозкладних матеріалів в упаковці м'ясних продуктів. Науковий вісник Національного університету харчових технологій, 3(56), 112-118.
4. Черненко, В. І., & Іванова, М. С. (2018). Сучасні упаковочні технології та їх екологічні аспекти. Технічні науки та технології в харчовій промисловості, 7(2), 78-85.
5. Тихомирова, О. Г. (2020). Біорозкладні покриття для продовольчих товарів: переваги та виклики. Журнал екологічної безпеки та інновацій, 15(4), 45-51.

УДК 637.5.05:063.5

Крюкова В.Е., студентка магістратури 1-го року навчання

Штонда О.А., к.т.н., доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ЗАСТОСУВАННЯ ФІТОПРЕПАРАТІВ У ТЕХНОЛОГІЇ ФЕРМЕНТОВАНИХ ПРОДУКТІВ З М'ЯСА ПТИЦІ

Ферментовані м'ясні продукти займають важливе місце у світовій харчовій промисловості завдяки їхнім унікальним смаковим характеристикам, тривалому терміну зберігання та високій поживній цінності. Одним із перспективних напрямів удосконалення технології виробництва таких виробів є застосування фітопрепаратів, які можуть позитивно впливати на процес ферментації, мікробіологічну безпеку та якісні показники кінцевого продукту. Дослідження в цьому напрямі відкривають нові можливості для оптимізації технологічних процесів, покращення сенсорних характеристик та підвищення стійкості до окислювальних змін. Крім того, фітопрепарати сприяють зниженню рівня небажаних мікроорганізмів, що підвищує безпеку та якість продукції.

Фітопрепарати широко застосовуються в харчовій промисловості завдяки їхнім антимікробним, антиоксидантним та функціональним властивостям [2]. Їх використання у виробництві ферментованих м'ясних продуктів сприяє покращенню мікробіологічної стабільності та безпеки продукції, оскільки певні рослинні компоненти мають здатність пригнічувати ріст патогенних мікроорганізмів та стимулювати розвиток корисної мікрофлори [3]. Це особливо важливо у виробництві м'ясних виробів із птиці, оскільки вони мають високу вологість і є сприятливим

середовищем для розвитку небажаної мікрофлори. Введення рослинних екстрактів дозволяє покращити якість продукції, підвищуючи її безпечність та подовжуючи термін зберігання.

Вплив фітопрепаратів на ферментацію м'ясних продуктів із птиці зумовлений їхнім впливом на активність молочнокислих бактерій. Дослідження показали, що додавання рослинних екстрактів (наприклад, екстракту розмарину, часнику, чебрецю) сприяє зростанню корисних бактерій, що пришвидшує процес ферментації та покращує біохімічні показники готового продукту [1]. Крім того, такі компоненти мають виражену антиоксидантну активність, що сприяє уповільненню окислювальних процесів у м'ясі, збереженню кольору, аромату та смакових характеристик готових виробів. Також використання рослинних екстрактів дозволяє зменшити кількість синтетичних консервантів, що позитивно впливає на екологічність та натуральність продукту.

Окрему увагу слід приділити впливу фітопрепаратів на органолептичні характеристики ферментованих м'ясних виробів. Було встановлено, що їх застосування сприяє покращенню структури продукту, підвищує соковитість та посилює смако-ароматичні властивості. Наприклад, екстракт розмарину не лише діє як природний антиоксидант, а й надає м'ясним продуктам специфічний пряний аромат, що підвищує їхню привабливість для споживачів. Такі властивості роблять фітопрепарати цінним інструментом для покращення якості м'ясних виробів без використання штучних добавок. Крім того, дослідження підтвердили, що рослинні екстракти сприяють стабілізації кольору м'ясних виробів, що робить продукцію більш привабливою для споживачів.

Фізико-хімічні дослідження також підтверджують позитивний вплив фітопрепаратів на якість ферментованих м'ясних продуктів. Зокрема, їх застосування сприяє зниженню рівня пероксидного окислення ліпідів, що уповільнює процеси прогіркнення та подовжує термін зберігання готової продукції. Таким чином, використання рослинних екстрактів є перспективним напрямом у розробці інноваційних технологій виробництва м'ясних виробів із покращеними споживчими характеристиками.

Висновок

Отже, впровадження фітопрепаратів у виробництво ферментованих м'ясних продуктів із м'яса птиці є науково та практично обґрунтованим. Вони не лише сприяють покращенню якості продукції, а й забезпечують її мікробіологічну безпеку, подовжують термін зберігання та дозволяють отримати вироби з покращеними сенсорними характеристиками. Використання фітопрепаратів є ефективним і екологічно безпечним способом удосконалення традиційних технологій ферментації м'ясних продуктів. Крім того, дослідження в цьому напрямі сприяють розвитку харчової науки та розширенню асортименту високоякісних м'ясних продуктів із покращеними функціональними властивостями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковальчук Г. А., Бондаренко В. В. Використання рослинних екстрактів у м'ясопереробній промисловості // Харчова наука і технологія. – 2021. – № 2(55). – С. 23–30.
2. Мироненко В. Г., Беспалова Л. А. Технологія м'яса та м'ясних продуктів: навчальний посібник. – Київ: Центр учбової літератури, 2018.
3. Скобляков Д. В., Павлова Н. В. Основи технології м'ясних продуктів: підручник. – Харків: ХДУХТ, 2020.

УДК 637.523:582.263:579

Кулакова Л.В., здобувач

Слива Ю.В., к.т.н., доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ДОСЛІДЖЕННЯ МІКРОБІОЛОГІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ БЕЗПЕЧНОСТІ ВАРЕНИХ КОВБАСНИХ ВИРОБІВ ЗБАГАЧЕНИХ ХЛОРЕЛОЮ

Одним із визначальних показників якості м'ясних виробів є їх мікробіологічний стан, який вказує на безпечність цього виду продукту. Ковбасні вироби зазвичай споживають без додаткової теплової обробки, тому до цих продуктів та їх технологічного процесу виготовлення встановлені підвищені санітарні вимоги [1].

У зв'язку з цим дослідження мікробіологічних показників варених ковбасних виробів є важливою частиною оцінювання їхньої якості та безпечності. Мікробіологічний аналіз включає визначення чисельності мезофільних аеробних та факультативно-анаеробних мікроорганізмів, коліформних бактерій, стафілококів, сальмонели, плісняви та дріжджів [2-7]. Підвищені показники можуть свідчити про погіршення якості продукту або недотримання технологічних процесів і умов зберігання. Регулярний мікробіологічний контроль гарантує безпечність харчових продуктів та допомагає запобігати харчовим отруєнням і інфекційним захворюванням.

Нами були проведені мікробіологічні дослідження трьох зразків варених ковбас: №1 – контроль «Любительська свиняча»; №2 – з хлорелою та лляною олією; №3 – з хлорелою та оливковою олією [8], відповідності вимогам стандарту. Для вивчення динаміки бактеріологічних показників, дослідження проводили в день виготовлення дослідних зразків на 4, 7 та 10 добу зберігання за температури 0-4 °С і відносної вологості 75 %. Результати мікробіологічного дослідження варених ковбасних виробів наведені в таблиці 1.

Міністерство освіти і науки України
Національний університет біоресурсів і природокористування України

СЕРТИФІКАТ

ПІДТВЕРДЖУЄ, ЩО

Крюкова В.Е.

взяв(ла) участь у

**XIII Міжнародній Науково-практичній конференції вчених, аспірантів і студентів
«НАУКОВІ ЗДОБУТКИ У ВИРІШЕННІ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ВИРОБНИЦТВА ТА
ПЕРЕРОБКИ СИРОВИНИ, СТАНДАРТИЗАЦІЇ І БЕЗПЕКИ ПРОДОВОЛЬСТВА»**

Проректор з наукової роботи та
інноваційної діяльності

Оксана ТОНХА

м. Київ, 10-11 квітня 2025 року